

fr! tanke

93 • 2015 • MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND

– Det er virkelig et privilegium å få være med å skape rammen om denne viktige dagen i folks liv!

SIDSEL ER EN AV ÅRETS NYE VIGSLERE I HUMAN-ETISK FORBUND

fri tanke

3 2015

Fri tanke

Medlemsmagasin for
Human-Etisk Forbund

Fri tanke redigeres etter
redaktørplakaten.

Redaksjonelt stoff i Fri tanke står
ikke nødvendigvis for Human-
Etisk Forbunds regning.

Kontakt

Tlf: 23 15 60 20

Epost:

fri.tanke@human.no
fritanke.no

Ansvarlig redaktør

Kirsti Bergh
kirsti.bergh@human.no

Bidragstere dette nummer

Even Gran, Marianne L.L. Melgård,
Frida Skatvik, Tone Aguilar, Kai
Eldøy Nygaard, Aslaug Ølette
Klausen, Morten Fastvold, Lillian
Hjorth, Norunn Kosberg

Design

Dinamo Magazine

Ombrekking

Roar Høiestad/rhdesign
Kirsti Bergh

Repro

Dinamo

Trykk

Kroonpress AS

Opplag

68 000

Coverfoto

Marius Nyheim Kristoffersen

Stoff-frister 2015

Nr 4-2015: 25. oktober

Fri tanke gikk til trykk
20. august 2015

Fagpressen

I magasinet Fri tanke har en del artikler referansenummer til Fritanke.
no. Tast dette nummeret inn i søkefunksjonen på Fritanke.no – så vil
du få opp lenke til en ofte mer utfyllende nettversjon.

01

Flyktninger, mennesker og menneskeverd

Den snart fem år lange borgerkrigen i Syria har drevet over 11 millioner mennesker, mennesker, på flukt. Det er halvparten av befolkningen. 7,6 millioner av dem er på flukt inne i landet, mens fire millioner barn, kvinner og menn, *mennesker*, har kommet seg over grensene til nabolandene.

Ifølge FN har nabolandene tatt imot 95 prosent av alle flyktningene. Som Jordan, et ikke veldig stort og rikt land. Her hører vi historier om fattige familier på to rom og kjøkken som har delt hjemmet sitt med flyktningfamilier, og til tross for at utdanningsinfrastrukturen er i ferd med å knele under trykket, gjør innbyggerne sitt beste for at syriske barn i det minste skal få gå på skole. Også vår europeiske nabo Tyskland regner med å ta imot mange flyktninger, og et initiativ som kobler folk som har ledige rom med flyktninger som trenger et sted å bo.

Hva gjør så vi? I den norske valgkampen settes derimot de 8000 kvoteflyktninger – av altså en flyktninggruppe på 11 millioner – Stortings-flertallet er blitt enige om å ta imot, opp mot det å skulle kunne hjelpe én million i nærområdene.

Det gir en flau smak i munnen at et av verdens rikeste land ikke skulle kunne yte hjelp ved å gi ly for krigstrette mennesker, *mennesker*, som befinner seg i skvis mellom ulike grupper.

Det er nesten ikke til å tro at noen antyder at innvandringspolitiske hensyn må være det viktigste når vi står overfor en humani-

01 En syrisk flyktningmor har krysset stredet mellom Tyrkia og Hellas og kan stige trygt i land på Kos.

tær katastrofe av disse dimensjonene. Og det er i hvert fall så man ikke tror det når det kommer forslag om å sende båtene tilbake over havet igjen. Og enda verre kommentarer dukker opp i nettavisene kommentarfelt.

Både Flyktninghjelpen og Norsk Folkehjelp har argumentert for at vi er nødt til å være med å gjøre begge deler: vi må avhjelpe den verste nøden i nærområdene og prøve å hjelpe flyktninger på sikt der, men vi må også ta imot kvoteflyktninger som ikke kan hjelpes der – enten det er mennesker, *mennesker*, fra religiøse minoriteter, regime-opposisjonelle, menneskerettighetsaktivister eller folk som er syke.

Det er kanskje mest behagelig å late som det ikke er borgerkrig og terror som gjør at de flykter, men at de kommer for å stjele gulloddet vårt, men vi kan ikke lukke øynene og late som vi ikke ser. De står på døra vår og banker på, og de er mennesker, *mennesker*.

T Kirsti Bergh, redaktør av Fri tanke

*Les også på
Fritanke.no*

Nytt kulturhus med kors både inni og utenpå

– Det er vår kirke, men vi kan leie den ut., sier sognepresten i den nye kirken i Stjørdal. 21. august åpnet kommunens nye kulturhus, Kimen, til over 700 millioner - med kirke integrert i bygget.

Fritanke.no (9908)

1 Aktuelt

6 Notiser fra verden

8 Døden på bordet

Det er en ting som er sikkert på Dødskafe, og det er at det skal snakkes om døden, og at det skal serveres kake..

12 Notiser

14 Abort i Mexico

Kvinnene i Mexico City er de eneste som har lovlig tilgang på selvbestemt abort i Mexico. Forsøkene på legalisering støtter på tunge katolske miljøer.

2 Forbundet

20 Generalsekretær-spalten

«Det er på tide å rydde opp i kirkens medlemsrot», skriver generalsekretær i Human-Etisk Forbund, Kristin Mile.

22 Litt fra landsmøtet

Ikke før var Anders Garbom Backe ferdig som leder i Humanistisk Ungdom så overtok han vervet som nestleder i moderorganisasjonen.

25 Hovedstyremedlemmet

På HEFs landsmøte i juni rykket Rune Lie opp fra vara til fast plass i Hovedstyret.

26 Nyutlekkede vigslere

I løpet av året har HEF kurset 19 nye vigslere, og mange av dem har debutert i sommer.

33 Humanistisk uke

Vi minner om at det snart er Humanistisk uke, og gir noen smakebiter fra programmet

35 Humanistisk Ungdom

Den nye lederen skriver om sine tanker etter seks dager med sommerleir.

3 Tema

- 36 Norge er Skandinavias mest korrupte land. Har sekulariseringsprosessene landet har gjennomgått de siste femti årene gjort oss mindre moralske? På hvilke områder har endringen skjedd og hva betyr det?

4 Meninger

48 Portrettet

Kurdiske Mahammad Rah var som ung hardcore islamist, men i dag er han hardcore humanist.

56 Menneskerettigheter

Menneskerettighetene er en salig blanding av moral og politikk.

60 Humanismens tenkere

Vi tar for oss ti tenkere som har lansert noen viktige ideer humanismen har tatt opp i seg. Dette nummer: William av Ockham

66 Boker

Oda Rygh debuterer med selvhjelpsbok – men denne er veldig jordnær.

70 Human etikk

Moralen endrer seg, men kan vi være sikker på at den endrer seg til det bedre?

74 Info fra Human-Etisk Forbund

Annonseringer, kontaktinfo for organisasjonen, medlemsinfo m.m.

Aktuelt

NOTERT FRA VERDEN

REPORTASJE

NOTISER

REPORTASJE

Snublestein-kunstner

I 1993 satte den tyske kunstneren Gunter Demnig (bildet) i gang kunstprosjektet «Stolpersteine». Snublesteinene er en liten minneplate på størrelse med en brostein, med navn, fødsels-, deportasjons- og dødsdato til holocaustofre under Andre verdenskrig, plassert ved adressen der ofrene bodde før de ble sendt til konsentrasjonsleirene. I forbindelse med frigjøringsjubileet ble det lagt ned mange slike steiner. Blant annet utenfor Brugata 19, som nå huser HEF, ble det 3. juni satt ned ti steiner for tidligere beboere under en minnemarkering.

Se bildeserien på Fritanke.no [9909]

► **Wales** Den walisiske utdanningsministeren har varslet endringer i religionsundervisningen og vil innføre et nytt fag som skal hete "Religion, filosofi og etikk". Formålet med faget bør være å medvirke til "etiske og informerte innbyggere i Wales og i verden", intet mindre. Faget er også et svar på behovet for å motvirke ekstremisme i skolen. Ministeren gjorde det klart at ved å skifte tyngdepunktet fra religion til religion, filosofi og etikk ville han eksplisitt forpliktes på å gi barn mulighet til å gruble på ideer omkring etikk og borgerskap og hva det innebærer å være borger av et fritt land. Humanistforbundet BHA er avventende til hva som faktisk vil komme ut av forslaget, men alt som kan gi barn mulighet til å gruble over de store spørsmålene og etiske utfordringer, ønskes velkommen.

► **USA** Temple of Satan har avduket en statue av - Satan, og målet er å sette den opp på offentlig sted visavis en statue av de ti bud ... Dette blir en test på religionsfrihetens realitet.

01

HEF SKAL HJELPE JEZIDI-KVINNER

► **Irak/Oslo** I et hektisk lokale hos Norsk Folkehjelp møter vi Julia McDade og Mahdi Qader Maghdid. De er ansvarlige for Norsk Folkehjelps arbeid i Irak og skal møte oss for å gi klarhet i hva slags prosjekt det egentlig er Human-Étisk Forbund har bestemt seg for å bidra til i Irak.

Uten at noen føler det minste behov for formaliteter går de to rett på å legge ut om den brutale virkeligheten den kurdiske jezidiminoriteten lever i.

– Da ISIL tok Kojo (kurdisk by; red. adm) i Irak fikk byens innbyggere to dagers frist på å konvertere til islam. Og da fristen gikk ut begynte ISIL å drepe mennene, uavhengig om de hadde konvertert eller ikke. Kvinner og barn ble tatt til fange av soldatene, åpner Maghdid.

Han forklarer at totalt mellom 4000 og 4500 jezidier holdes fanget av ISIL i dag. Vi har hørt de groteske historiene om overgrepene mot jezidikvinner i media.

– Først fordeles de etter rang. De øverste lederne kan velge opp mot 20 kvinner, så fordeles resten nedover. Etter at ISIL-krigerne er ferdig med

dem selges de videre til andre ISIL-soldater.

De to representantene for Norsk Folkehjelp sier ting de har sagt før, mange ganger. Kjøp og salg av kvinner og jenter som sex-slaver, fysisk og psykisk tortur er åpenbart en naturlig del av den verden de lever i. De forklarer at kvinnene i flere tilfeller har blitt forsøkt solgt tilbake til familiene.

De forteller videre at arbeidet de skal i gang med i Irak handler om å tilby kvinnene et nettverk hvis de overlever lenge nok til å vende tilbake til familiene. Kvinnene som kommer tilbake er avhengig av krisehjelp, medisinsk hjelp og at de religiøse lederne aksepterer dem tilbake i samfunnet.

– Mange velger rett og slett å ta livet sitt, sier McDade.

Hun mener dette er snakk om historiens mest traumatiserte kvinner.

– Her er det snakk om ISIL-soldater som har blitt fortalt at de er sanksjonert av gud til å behandle mennesker med feil tro på de mest grusomme måter. Det får forferdelige utslag, sier McDade.

01 Mahdi Qader Maghdid og Julia McDade fra Norsk Folkehjelp

Tradisjonelt regnes ikke jezidikvinner som har trådt utenfor og hatt forhold til en ikke-jezidi som jezidi lenger. Det har gjort at mange som har vært fanget og brukt som sex-slaver sliter med å bli akseptert når de kommer tilbake, selv om det ser ut til å skje en endring i holdninger som følge av ISIL-overgrepene.

Om overgrepene som skjer i regi av ISIL er McDade kompromissløs i sine karakteristikk, hun mener de stiller seg utenfor menneskeheten:

– Disse overgrepene kan ikke forsvares på noen som helst måte. Attpåtil kommer mange av de verste overgriperne fra velfungerende europeiske land. Det er ikke til å forstå, sier hun.

Les hele historien på Fri-tanke.no [9870]

Les mer om Human-Étisk

HUMANISTISK VIGSEL SNART STØRST AV ALLE I SKOTTLAND

➔ **Skottland** Det skotske humanistforbundet har hatt vigselfrett omtrent like lenge som Human-Etisk Forbund og feiret nylig tiårsjubileum for den første humanistvignelsen. Den fant sted i Edinburgh Zoo 18. juni 2005, og paret som var det første som ble humanistisk gift, Karen Watts og Martin Reijns, er fortsatt gift.

Årsaken de oppga for å gifte seg humanistisk ligner på den mange norske par oppgir. Watts sa til media den gang at siden ingen av dem er religiøse ville det føltes hyklersk å gifte seg i en kirke, mens den borgerlige vigselfseremonien ville ha føltes «litt kald».

– Vi ønsket noe mer meningsfylt enn den borgerlige seremonien.

Humanistvignelser i Skottland er en gedigen suksess. Ifølge BBC passerte humanistisk vigslen den katolske kirkes vigslen i 2010, mens Gordon MacRae i Human-Etisk Forbunds søsterorganisasjon i Skottland, Humanist Society Scotland, anslår at det i år vil gjennomføres 4200 humanistvignelser. I så fall

kommer humanistene til å gå forbi den skotske statskirken, Church of Scotland, i antall. Kirkens andel av vigslene har dalt fra mer enn 10 000 på begynnelsen av 2000-tallet til 4616 i 2013, og stadig synker tallene.

I Skottland utgjør halvparten av alle vigs-

ler borgerlige seremonier utført av offentlig tjenestemann, slik som i Norge. På samme måte som i Norge har en rekke livssynssamfunn vigsselfrett, og disse seremoniene klassifiseres som religiøse eller trosbaserte (belief) seremonier. Fritanke.no [9845]

➔ **Bangladesh** Den 58 år gamle briten Touhidur Rahman, som er av bangladeshisk opprinnelse, og to andre bangladeshere ble pågrepet av spesialstyrker 18. august, ifølge myndighetene, skriver NTB. De mener 58-åringen var den som hadde hovedansvaret for planleggingen av drapene på bloggerne Avijit Roy og Ananta Bijoy Das. Alle tre mistenkes for å være aktive medlemmer av en gruppe som anklages for å stå bak en rekke drap på bloggere, inkludert Niloy Neel som ble myrdet den 7. august og bloggeren Washiqur Rahman som ble drept i Dhaka for fire måneder siden. Gruppen ble forbudt i mai.

De fleste sekulære bloggerne i Bangladesh har gått i skjul og tatt i bruk psevdonymer. Andre har flyktet fra landet.

FORDØMMER DRAP PÅ ATEIST-BLOGGERE

➔ **FN** FNs generalsekretær, Ban Ki-Moon, fordømmer drap på ateister i Bangladesh. Niloy Chowdhury Neel brutalt drept og partert i sitt hjem i Dhaka. Al-Jazeera melder at en lokal gruppe av al-Qaeda har tatt på seg ansvaret for drapet.

Ytterliggående islamister i Bangladesh driver tilsynelatende en klappjakt på ateister. Niloy Neel ble den fjerde ateisten som har blitt myrdet siden mars i år.

Bangladeshiske myndigheter får hard kritikk for ikke å ta trusselen fra islamistene på alvor, og for ikke å ta gjerningsmennene. Niloy Neel ble nylig avvist da han søkte politibeskyttelse. Og under en pressekonferanse nylig, ble ateistene oppfordret til å besinne seg. – De bør unngå å skrive blogger som sårer religiøse følelser. Husk

at det å sårer religiøse følelser er forbudt i Bangladesh, sa en representant fra politiet. Han oppfordret folk til å rapportere inn nettsider som kan bli oppfattet som fornærmende mot religion.

– Folk som fornærmer religion kan få opp til 14 år i fengsel, men det er selvsagt ikke akseptabelt å drepe noen for et slikt lovbrudd, sa han, og lovet at gjerningsmennene skal bli tatt.

FNs generalsekretær ber Bangladesh finne de som har drept Neel og de andre bloggerne, og stille dem til ansvar så raskt som mulig.

– De bør sikre at alle i Bangladesh kan utøve ytringsfriheten og andre menneskerettigheter uten frykt for å bli drept, sier Ban Ki-Moon.

Med kaffe og kake skal tabuer brytes. Befriende, synes gjestene på dødskafeen hos Human-Etisk Forbund. Nå kan du også bli med.

Med døden til bords

T Frida Skatvik F Marius Nyheim Kristoffersen

Året er 2011, stedet er London. Jon Underwood har blitt tobarnsfar, og kanskje er det derfor at han, som så mange andre nybakte foreldre, begynner å tenke mer på døden. Det er bare et problem: Det er ingen som snakker om det. Han bestemmer seg for å invitere folk hjem til seg for å drikke kaffe, spise kake dele tanker om døden. Ja, så hyggelig er kvelden at Jon og moren hans setter seg ned for å forfatte noen enkle spilleregler for Death Cafe – et konsept som i dag blir arrangert over hele verden.

Spillereglene er simpelthen: 1) Det skal ikke drives på profit. 2) Hvem som helst kan arrangere dødskafe. 3) Det skal serveres kake.

– Det er en slags sosial franchise. Alle som vil skal kunne arrangere og delta på dødskafeer, uavhengig av tros- og livssynssamfunn.

01 Døden på bordet kan være lystig. Deltagerne på Dødskafeen hos Human-Etisk Forbund ble oppstemt av samtalen om død.

Vi hadde glatt takket nei hvis Kirkens Bymisjon eller Human-Etisk forbund hadde tilbudt oss et fast lokale, smiler Katarina Zwilgmeyer, en av initiativtagerne bak norske dødskafe.

DET BEGYNTE MED AT EN FELLES VENNING mente hun ville kommet godt overens med Else Werring. Begge snakket jo så mye om døden. Else, som er utdannet filosof, og Katarina, som jobber i gravferdsbyrå, hadde helt riktig minst én interesse til felles. Inspirert av Jon Underwood i London bestemte de to seg for å starte et lignende lavterskeltilbud i Norge, en slags kafébevegelse for alle som brant inne med refleksjoner rundt døden.

– Siden vi startet i 2013 har vi fått med oss flere medarrangører. Alle arrangørene har ulik bakgrunn, men på dødskafe legger vi all profesjonalitet til siden. Ingen er eksperter på døden, og det er ikke meningen at vi skal opptre som terapeuter. Vi har ingen svar, bare spørsmål, sier Else.

Are Seljevoll nikker megetsigende i bakgrunnen. Han jobber til daglig i helsevesenet, og ble med som arrangør i fjor. Som medmenneske og samtalepartner vil han bidra til et terapi-fritt rom, der man kan senke skuldrene og snakke om én ting som

01

02

Vil du delta på Dødskafé?

Under Humanistisk Uke (18. september - 4. oktober) arrangeres det dødskafé en del steder med lokallag i Human-Etisk Forbund som medarrangør. Blant annet i Fredrikstad, Skien, Ålesund, Hammerfest, Vadsø, Stavanger og Sandnes. Kanskje også i nærheten av deg?

Se
human.no/humanistisk-uke
 for oversikt over
 arrangement og tilbud

faktisk forener alle mennesker, uavhengig av bakgrunn.

Denne gangen har teamet altså rykket ut til Human-Etisk forbunds hovedlokaler på Vaterland i Oslo. Denne gang er det forbundets gravferdstalere i distriktet som er invitert på kafé, men også andre har kommet. Bordene i møtelokalet er drapert i hvitt og snittene står klare. Men på porselenstallerkenene ligger det en litt annerledes meny. «*Er du redd for å dø? Hva tror du skjer etter døden?*» står det med snirklete skrift.

Det går litt trått i begynnelsen. Etter hvert snakker folk i munnen på hverandre. En mann i slutten av 30-årene forteller om kameraten sin, som døde ved siden av ham på gata en solfylt vårdag. Det han visste, som ikke forbigående visste, var at kameraten hadde en medfødt hjertefeil og allerede hadde levd mange år på overtid. Han segnet om på asfalten og smilte mot solen. Men rundt de to samlet det seg raskt en masse folk, som forventet at noe – et aller annet –

ble iverksatt. Så han begynte å utføre brutale hjertekompresjoner, for syns skyld. I dag tenker han at han heller burde latt være. For er det alltid rett å gjøre noe når andre dør?

– Hmm, sier de andre, som åpenbart har fått noe å tenke på. På dette bordet er det i alle fall ingen som ønsker seg livsforlengende behandling før de dør.

– **SYKEHUSENE FORLENGER DØDEN**, ikke livet, sier en kvinne i 60-årene, som har hørt skrekkehistorier om 80-åringer som settes på den ene behandlingen etter den andre, så sykehuspersonalet til slutt kan si at de har «gjort alt».

– *Det er viktig å ha en åpen dialog med pårørende i forkant.*

En annen forteller om sin mor, som var så redd for at liket av henne skulle bli spist opp av mark, at faren lovet henne kisten hun helst ønsket seg – med kobberfôring. Det var før det gikk opp for ham hvor mange penger en slik kiste faktisk kostet. Etter lange dis-

03

«Hva som skjer med meg etter døden angår ikke meg.»

kusjoner og splid i familien bestemte de seg til slutt for å la det være.

– Hva som skjer med meg etter døden angår ikke meg. Det får de etterlatte bestemme, sier kvinnen, som siden har vært fast bestemt på ikke å stille for store krav til egen gravferd.

SNITTENE OG OSTEKAKEN ER FORTÆRT, og kaffekoppene står tomme når solen senker seg over Akerselva. Praten går stadig. Én innrømmer at det har hendt, når hun har vært veldig sliten, at hun gleder seg til evig hvile. Men jo, vanlig søvn hjelper også. På menyen foran oss gjenstår bare et siste spørsmål: «Hvordan har kvelden vært? Er det noe man vil ta med seg videre?»

– Jeg ble irettesatt da jeg brukte betegnelsen «gått bort», og det er jeg helt enig i. Jeg skal slutte å bruke eufemismer når jeg snakker om døden, sier en av de yngre deltagerne. En annen sier

at hun har blitt mer bevisst på alt det praktiske rundt døden.

– Døden er et av tabuene i vår tid, det er ikke så ofte man har slike samtaler i hverdagen. Jeg opplevde det som befriende å snakke lett og ledig om døden, sier filosof Morten Fastvold, som tar på seg jakken med et smil om munnen.

Han får medhold fra Anne Brinch Skaara, organisasjonssekretær i Oslo fylkeslag av Human-Etisk Forbund, som tilsynelatende er kommet i like lett humør.

– Det var, ja ... jeg vil faktisk bruke ordet morsomt!

01 – Alle som vil skal kunne arrangere og delta på dødskafeer, uavhengig av tros- og livssynssamfunn, sier arrangør Katarina Zwilgmeyer (t.v.), her i samtale med sine gjester rundt bordet.

02 – Ingen er eksperter på døden, og det er ikke meningen at vi skal ikke opptre som terapeuter. Vi har ingen svar, bare spørsmål, sier arrangør Else Werring.

01 – Jeg var vært gen-leverandør og er godt fornøyd med resultatet,» sier Randi Nielsen, 68. Hun viser fram ringen med syv diamanter, et for hvert barnebarn. Randi forteller at hun har planer om å skrive en minnebok til hvert av barnebarna, og rundt bordet blir hun oppfordret til å kjappe seg. Man vet jo aldri. Anne Brinch Skaara beundrer ringen.

► Kulturdepartementet sendte i vår ut et høringsforslag om endringer i organiseringen av Det praktisk-teologiske seminar – praksisutdanningen alle prester i Den norske kirke må gjennom. Praksisutdanningen for prester har i lang tid vært skilt fra den øvrige teologiutdanningen. Den har vært organisert under Kulturdepartementet. Nå vil departementet flytte den over til Universitetet i Oslo, under Teologisk fakultet. Dermed flyttes praksisutdanningen fra ett departement til et annet - fra Kulturdepartementet til Kunnskapsdepartementet. Dette reagerer HEF på: La kirken sørge for praksisutdanningen til sine kommende prester selv. [9888]

► Etterspørselen etter livssynsnytrale gravferder øker dess mer sekulariserte vi blir. Fortsatt ligger vi langt bak Sverige, men ifølge gravferdsbyrået Forus' tall har 7 % av gravferdene i år har vært livssynsnytrale. Forus utdanner egne seremoniledere og «konkurrerer» med HEF.

F. Marte Gjærdde

01

VIL BRUKE KRISTENDOMSANDELEN TIL FILOSOFI OG KRITISK TENKNING

➔ Ved skolestart var K'en tilbake i religionsfaget – KRLE – og andelen kristendom er blitt økt til om lag halvparten. Det eneste staten har gjort i sakens anledning, er å sende ut et rundskriv der det presiseres at faget nå har fått et nytt navn, og at formuleringen «Kristendoms-kunnskap skal av den grunn ha den kvantitativt største andelen av lærestoffet» har blitt endret til «Om lag halvparten av undervisningstiden i faget skal av den grunn brukes på kristendoms-kunnskap». Ellers er alt likt.

Ingun Steen Andersen er lektor ved Ås ungdomsskole i Akershus. Hun har tidligere kritisert KRLE-faget i Fri tanke, men mener at situasjonen ikke er så ille som mange av fagets kritikere vil ha det til. Hun er nå i ferd med å planlegge høstens undervisning, og har planer om å bruke den halvdelen som er avsatt til kristendom blant annet til etisk refleksjon, filosofi og

en åpen og undersøkende granskning av Bibelen.

– Da saken ble behandlet i Stortinget la de stor vekt på hvor viktig det er at faget bygger opp under elevenes evne til refleksjon og undring. Da tar jeg dem på ordet. Da må selvsagt det inn i kristendomsundervisningen også, sier hun.

– Elevene skal lære å forstå og reflektere selvstendig rundt den kristne kulturarv. Det innebærer ifølge læreplanen også at elevene skal kjenne til ulike former for religionskritikk. Man kan for eksempel se på hvordan kristne tekster har blitt brukt til maktmisbruk opp gjennom historien. En annen ting er å belyse hvordan kristendommen har utviklet seg fra en autoritær, konservativ og bokstavtro religion, til den mer humanistiske kristendomsretningen som dominerer i Norge i dag. Elevene bør selvsagt inviteres til å reflektere etisk rundt dette.

Et annet eksempel hun nevner, er å gå inn på tekstene

i Bibelen og se på hvilke som brukes og hvilke tekster som kanskje ikke er like kjente, og spørre seg hvorfor noen tekster vektlegges mer enn andre.

– Det er i tillegg mange ting i kristendommen som kan brukes som utgangspunkt for etisk og filosofisk dialog. Tekstgrunnlaget åpner for refleksjon rundt allmennmenneskelige temaer og verdier. Dermed kan undervisning i kristendom og etikk/filosofi kombineres, sier hun.

«Hvå er det viktigste du vil gjøre annerledes etter endringen?»

– Jeg tror jeg vil bruke flere teksteksempler fra kristendommen enn jeg har gjort før. Det er kanskje den viktigste endringen. Jeg skulle selvsagt gjerne ha trukket inn like mange eksempler fra andre religioner, noe jeg har gjort før, men det går greit å bruke flere eksempler fra kristendommen, sier hun.

Les hele intervjuet på Fritanke.no [9901]

– ER IKKE DETTE FORKYNNELSE, SÅ VET IKKE JEG!

➔ «Gud skapte himmel og jord, dag og natt, sola, månen, stjernene, dyr og mennesker». Slik summeres det opp i læreboka Vi i verden. Lærebøkene har vært brukt i RLE-faget, nå KRLE, siden 2008. Småbarnsmor Christina Dahl fra Kolvereid i Nord-Trøndelag er opprørt.

– Bøkene har ikke den distansen til de religiøse påstandene som jeg forventer av lærebøker i den offentlige skolen. Jeg skjønner at barn i første og andre klasse kanskje ikke er helt modne for forskjellen mellom «kristne mener at det er slik» og «det er slik», men i så fall burde man kan-

skje ha ventet med alt dette til senere.

Dahl synes det er helt feil å utsette de aller yngste barna for dette når de er i en lettpåvirkelig alder.

– Da skal det godt gjøres at det ikke blir forkynnende i praksis. Når man sier rett fram at «Gud har skapt himmel og jord», så går det rett hjem hos et lite barn. Det blir sannheten.

Hun synes det er problematisk at den kristne skapelsesberetningen presenteres før elevene får kjennskap til Darwins utviklingslære.

Lærebokverket Vi i verden ble lansert i

første gang i 2006, året før KRL-faget ble dømt i Strasbourg og det nye RLE-faget ble opprettet. I 2008 ble dette læreverket kritisert for å være for lite kristent.

Lærebokforfatter Beate Børresen er enig i kritikken fra Christina Dahl.

– De sidene du har sendt meg ser ikke bra ut når de står alene, sier hun.

Børresen forteller at tankegangen med å presentere stoffet på denne direkte måten er at elevene skal lære om de ulike religionene fra innsiden – slik religionene oppfatter seg selv. Hun erkjenner at bokverket ville ha blitt annerledes hvis de skulle ha skrevet det i dag med den lærdommen de har fått siden 2008.

Etter samtalen har Børresen sett nærmere på de gamle lærebøkene.

– Denne moren har et poeng. I første-trinnsboka er det bare kristne fortellinger samt noe om kirkebygningen. De andre religionene er presentert med sine hellige hus pluss noe kort om Muhammed. De «andre» religionene og livssynene har ett oppslag hver mens kristendommen har seksten oppslag. Det er et eksempel på hvor galt det kan bli. Nei, dette må forandres i neste runde. Fritanke.no (9907)

Bare 32,2 prosent av medlemmene i Den norske kirke svarte bekreftende på påstanden «Jeg tror på Gud nå, og har alltid gjort det». Tradisjon og sedvane opptar kirkemedlemmene mye mer enn religion, ifølge ny KIFO-rapport (9872).

OSLO VIL ENDRE GRAVFERDSLOVEN

➔ Mens både kirkeloven og gravferdsloven slår fast at det er Kirkelig fellesråd som har ansvaret for gravferdsforvaltningen er politikerne i Oslo uenige i dette. Bystyret i Oslo mener gravferdsforvaltningen må være livssynsnøytral og har bedt Regjeringen om å endre gravferds- og kirkeloven.

– I en by som er så sammensatt som Oslo så mener jeg det er feil at ett trossamfunn skal representere alle. Det er mange som ikke ønsker å være representert av kirken. På et prinsipielt nivå så handler

dette om trosfrihet, og om friheten til å velge religion og friheten til å velge bort en religion, sier Hallstein Bjercke til NRK. Bystyret mener kommunen bør ha ansvar for å gravlegge folk.

Kirkevergen Robert Wright er uenig og mener kirken er best til å ivareta gravferder. I Oslo har kirken i mange år overlatt ansvaret til kommunen, som ønsker å beholde ansvaret, men nå ønsker kirken å overta forvaltningen igjen. Foreløpig har ikke Kulturdepartementet gitt Oslo svar.

F NTB-Scanpix/Microstock

I Mexico er det bare kvinner i hovedstaden som har rett til selvbestemt abort. Den katolske kirkens innflytelse på politikken gjør det vanskelig å utvide retten.

Abortkamp i skyggen av den katolske kirke

T Tone Aguilar F Marco Aguilar

I Paraguay ble nylig en ti år gammel jente – gravid etter voldtekt – tvunget til å fullføre svangerskapet. Abortretigheter står svært svakt på i katolske Latin-Amerika, så også i Mexico.

– Abort er ikke noe alternativ, sier syttenåringene Citlali Barrón og Jessica Álvarez i Oaxaca sør i Mexico.

– Hvis du ikke ønsker barnet, kan du velge adopsjon, istemmer de.

Det samme bifaller jusstudenten Diana Ricárdez. Den gravide 25-åringen er fem måneder på vei.

– For meg var det aldri noe spørsmål om jeg skulle abortere eller ikke. Jeg er også troende og verdigrunnlaget jeg fikk hjemmefra gjør ikke abort til noe alternativ.

Legestudentene Estefanie García Angel og Paulo Moreno García er derimot av en annen oppfatning.

– Det er en avgjørelse alle kvinner bør ha muligheten til å ta selv, mener de.

– Å bli mor er et stort ansvar som ikke bare handler om å gi liv, men også om livskvalitet for både mor og barn.

KVINNEORGANISASJONEN, Grupo de Información en Reproducción Elegida, GIRE, har jobbet for selvbestemt abort i Mexico siden den ble grunnlagt for 24 år siden.

– Det var et skritt i riktig retning for oss da selvbestemt abort før tolvte svangerskapsuke ble innført i Mexico by i 2007, sier organisasjonens leder Regina Támes.

– Men i resten av de 31 delstatene er

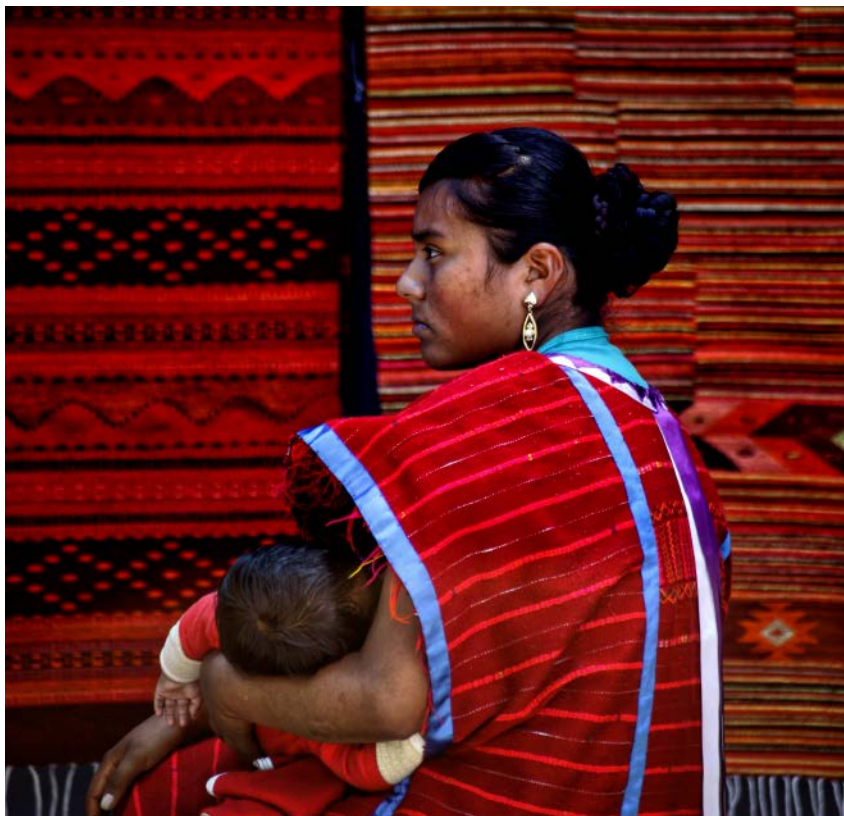
01 Kampen for retten til selvbestemt abort har en sterk motstander i Den katolske kirke, og kirkens innflytelse på de politiske miljøene i Mexico gjør det vanskelig å få gjennomslag for endringer i abortlovgivningen. ➤

01

02

- dette fortsatt forbudt, og et viktig mål for oss er at alle meksikanske kvinner skal ha denne muligheten.

Det er fremmet lovforslag som legaliserer av abort. Flesteparten av disse kommer fra venstresidepartiet PRD, som tok initiativ og fikk gjennomslag for lovendringene i Mexico by. Selv om enkeltpolitikere taler for en endring av abortloven, er tilfellene hvor lovforslagsendringene formaliseres færre.

– I fjor trodde vi at Guerrero skulle bli delstat nummer to i Mexico som ga kvinner rett til selvbestemt abort, forteller Támes.

I siste stund snudde imidlertid flere av de lokale kongressmedlemmene og forslaget ble avvist.

– En viktig grunn til at det er vanskelig å få gjennomslag for en slik lov, er den store makten den katolske kirken har innen de politiske sfærer i Mexico, sier organisasjonslederen.

En maktposisjon som spesielt ble styrket i perioden 2000 til 2012 hvor

høyresidepartiet, PAN som har et katolsk verdigrunnlag satt med presidentmakten i landet.

– Generelt har dessuten den katolske troen et solid rotfeste i Mexico, poengterer Támes.

Over åtti prosent av befolkningen regner seg som katolikker, ifølge det nasjonale statistikkinstitutet, INEGI.

SENTRALE KREFTER I DEN katolske kirken i Mexico avviser konsekvent abort, men det finnes katolske foreninger som har et annet abortsyn. Blant dem er Católicas por el Derecho a Decidir, CDD, som betyr «katolikker for retten til å bestemme».

– Vi representerer et annet katolsk blikk, sier Maria Consuelo Mejía, antropolog og foreningsleder.

Sammen med GIRE og tre andre foreninger har den katolske kvinnebevegelsen dannet en nasjonal allianse – ANDAR – som utgjør en felles front i kampen for kvinnes abortrettighe-

01 Regina Támes leder kvinneorganisasjonen Grupo de Información en Reproducción Elegida, GIRE, som har jobbet for selvbestemt abort i Mexico i 24 år.

02 Ifølge en studie fra 2011 er illegale utrygge aborter den femte hovedårsaken til dødelighet i Mexico.

ter.

– Gud ga oss mennesker fri vilje derfor bør kvinnene selv kunne bestemme i forhold til sin egen kropp, mener hun.

Den katolske kvinnebevegelsen representerer en opposisjonell stemme innad. Consuelo Mejía peker på at den katolske kirkens kanoniske rett spesifiserer ulike situasjoner hvor en kvinne som tar abort kan slippe å bli «ekskommunisert», utstøtt fra kirken. Som tilfeller der hun er under seksten år; var redd og handlet under press; for å unngå stor skade; ikke var klar over at

«Å være feminist og katolikk kan være en utfordrende kombinasjon»

hun brøt loven; ved nødverge osv.

– Men den kanoniske retten praktiseres ikke, hevder lederen for den katolske foreningen.

Selv har hun og de andre medlemmene i foreningen mistet retten til nattverd fordi de er for kvinners rett til abort.

– Å være feminist og katolikk kan være en utfordrende kombinasjon, innrømmer hun, men det er viktig for oss å få frem at den katolske tro har flere ansikter.

MEXICOS KATOLSKE KVINNER er riktignok delt i sitt abortsyn. En annen katolsk kvinneforening, Católicas Mexico por el Derecho a la Vida – «Mexicos katolikker for retten til å leve» – forsvarer livets rett også blant ufødte og er følgelig i mot abort.

– Det finnes mye internasjonalt press på Mexico for å legalisere abort fordi vi er en trampoline for hele Latin-Amerika, hevder foreningens talskvinne, Alejandra Muñoz Brown.

Foreningen er både en kampanjegruppe og en støttegruppe for kvinner som befinner seg i en uønsket graviditet.

– Vi opplever at mange av kvinnene ikke vil abortere selv, men at de opplever press utenfra, påstår talskvinnen.

– Ved enkelte tilfeller tar vi oss personlig av gravide jenter som befinner seg i en vanskelig situasjon.

Muñoz Brown mener videre at det å tilby en kvinne å abortere, er det samme som å si at hun er svak, at hun

ikke er i stand til å fullføre en uønsket graviditet, at hun ikke vil klare å være mor og å løse all problemene som vil komme.

– Dette svekker kvinnens karakter, familien og samfunnet som helhet, mener hun.

Foreningen anser situasjonen i Mexico by som et skrekkeeksempel. I 2008 ble det registrert 13.400 lovlig aborter i den meksikanske hovedstaden mens tallet i fjor var over 20.000.

– En legalisering fører til at abort brukes som prevensjonsmiddel og flere aborterer, mener Alejandra.

FOR GIRE INNEBÆRER disse tallene snarere at flere kvinner har fått gjennomført abort på en tryggere måte.

– Det skjer et stort antall aborter i skjul i Mexico, sier Regina Támes.

Ifølge en studie av Instituto Guttmacher utføres det årlig over én million illegale aborter i landet. Det innebærer at det er 38 aborter per 1.000 meksikanske kvinner i reproduktiv alder. Abortmotstandere hevder tallene er overdrevet og skremselspropaganda i kampen for å legalisere abort.

For GIRE er det en realitet at det

finnes et enormt mørketall når det gjelder abortinngrep, og at disse setter kvinnes liv i fare. Tall fra Ipas Mexico viser at hele 2100 kvinner døde som følge av abortinngrep i perioden 1990 til 2012.

– Blant de litt i overkant av 135.000 abortene som er blitt lovlig utført i Mexico by etter at loven ble endret i 2007, har vi ingen dødsfall, presiserer Támes.

FORUTEN DET OVERORDNEDE målet om at alle Mexicos kvinner skal få rett til selvbestemt abort under trygge forhold, er en annen viktig sak for GIRE å bidra til at de kvinnene som i henhold til lokale delstatslovgivning har rett til lovlig abort, faktisk får dette.

– Den eneste grunnen som gir rett til lovlig abort over hele landet er voldtekt, sier Támes.

– Problemet er at vi opplever en rekke tilfeller hvor de lokale myndighetene gjør prosessen vanskelig for kvinnene.

I ti av de 32 meksikanske delstatene spesifiseres det at abort kan utføres i de tre første månedene av svangerskapet hvis det har skjedd en voldtekt.

– Men ofte opplever vi at rettsinstansene trekker ut behandlingstiden så mye at det er for sent å utføre abort for voldtektsofrene, forteller organisasjonslederen. – I disse tilfellene påskynder vi prosessene eller vi bringer selv voldtektsofferet til Mexico by for at aborten kan utføres der.

01

«Ofte opplever vi at rettsinstansene trekker ut behandlingstiden så mye at det er for sent å utføre abort»

► ANDRE SITUASJONER

som kan gi grunnlag for lovlig abort er uaktsomhet, når den gravides liv står i fare, misdannelser med fosteret, ved alvorlig helsefare for den gravide eller ved tvungen kunstig befruktning. Av disse er uaktsomhet og livsfare årsakene som kan gi grunnlag for lovlig abort i henholdsvis 30 og 25 delstater, mens de andre forholdene er lovlig grunn i mindre enn halvparten av delstatene.

– Det er et problem og det kompliserer arbeidet vårt at det ikke finnes en generell abortlovgivning for hele Mexico, understreker Támes.

– I tillegg ser vi stadig at lovene som finnes ikke anvendes i praksis, spesielt i delstater med konservative regjeringer

sterkt tilknyttet den katolske kirken.

TILBAKE I OAXACA kjennetegner Diana Ricárdez stadig den lille krabaten som finnes i magen, men hun er riktignok ingen absolutt abortmotstander.

– Det finnes situasjoner, som voldtekt, når det er fare for morens helse eller når det er snakk om

veldig unge jenter hvor abort kan være veien å gå, sier hun.

En generell lov som tillater selvbestemt abort er hun imidlertid ikke for, da hun i likhet med den katolske foreningen for retten til å leve mener dette vil øke aborttallene.

– Temaet er sammensatt og det er ikke noe spørsmål en kan ta lett på, understreker Ricárdez. – Heller enn en

01 Legestudentene Estefanie García Angel og Paulo Moreno García mener alle kvinner må få bestemme selv, men i et land der over åtti prosent av befolkningen regner seg som katolikker har det vært vanskelig å få gjennomslag.

legalisering, må vi sette mer fokus på undervisning i seksualitet og prevensjonsmidler fra barneskolealder.

Også for legestudenten Estefanie García Angel er kunnskap om prevensjon essensielt, men nettopp det komplekse i abortdiskusjonen mener hun er grunn til å innføre selvbestemt abort.

– Hver enkelt av oss har størst grunnlag til å avgjøre hva som er best for oss selv. Derfor er jeg for en lov som gir oss mulighet til å ta denne avgjørelsen, sier hun.

Forbundet

GENERALSEKRETÆREN

NOTISER

I HOVEDSTYRET

DE FRIVILLIGE

HUMANISTISK UKE

HUMANISTISK UNGDOM

Arendalsuka

I år som i fjor markerte Human-Etisk Forbund seg under Arendalsuka. I tillegg til å ha en svært synlig stand i den politiske gaten, der de politiske partiene og representanter fra organisasjonslivet store flora fylte sentrum med 131 stands, hadde forbundet også et rikholdig program. Her var både lunsjsamtale med presten og ateisten, forbundets filosofer bistod både med vandrede refleksjon og filosofikafeer, mens politikerne ble utfordret til å diskutere livssyns-åpne seremoni-lokaler. Byens ordfører åpnet HEFs undringsløype, et lavterskel-filosofitilbud der man i fellesskap kan undre seg gjennom en løype hvor det henger spørsmål til undring.

F. Arnfinn Petersen

01

PÅ TIDE AT MEDLEMSROTET FÅR KONSEKVENSER

I begynnelsen av august sendte Den norske kirke ut valgkort til sine medlemmer, til bruk ved kirkevalget. Nok en gang var det mange som mottok valgkort selv om de ikke er medlemmer, og mange av dem henvendte seg til Human-Etisk Forbund. De var frustrerte av den enkle grunn at de fortsatt står som medlemmer, til tross for at de aldri har gjort noe for å komme seg inn, og mange av dem har gjort iherdige forsøk på å komme seg ut av kirken.

Kirken beklaget, som den også gjorde ved tidligere utsending, og oppfordret folk til å melde seg ut. Kirken viste til at det er dyrt å forbedre medlemsregisteret, og understreket at feiloppføringene ikke har betydning for Kirkens økonomi.

DET ER UFINT Å AVKREVE gjentatte skriftlige utmeldinger fra et trossamfunn man aldri har meldt seg inn i. Ansvar for å rydde opp i registeret ligger helt og holdent på Den norske kirke selv, ikke på staten og ikke på feilaktig oppførte medlemmer.

Gjennom snart to tiår har det med jevne mellomrom blitt varslet om mange ufrivillige medlemmer i kirken. Hvor mange det er snakk om har ingen tatt seg bryet med å regne ut, men det er liten tvil om det er snakk om veldig mange mennesker.

Og når kirken varsler at rotet vil være minst til kirkevalget i 2023 er situasjonen alvorlig. Det kan ikke aksepteres at det skal være mulig å slippe unna når man varsler at man ikke har planer om å rette opp i det rotet som

01 Det er på tide å stille kirken til ansvar for manglende opprydding i medlemsrotet.

åpenbart finnes i kirkens medlemsregister. Vi er glade for at kulturminister Widvey er av samme oppfatning.

VI HAR BAK OSS EN periode med mye rot i medlemsregistre. Den katolske kirkes omfattende juks er riktignok av en helt annen karakter, siden den økonomiske vinningen er helt åpenbar i deres tilfelle. Kulturdepartementet har uttrykt stor bekymring, og det må settes en standard for hva som forventes av ryddighet i registrene til alle tros- og livssynssamfunn i tiden som kommer. Den norske kirke kan ikke lenger være noe unntak.

Det er politikerne som til syvende og sist må stille kirken til ansvar. Den ryddigheten som forventes av alle andre, bør også forventes av Den norske kirke. Det må settes en frist for opprydding, og det må få konsekvenser – for eksempel i form av avkortet bevilgning – dersom kirken nok en gang lukker øynene og håper dette går over av seg selv.

T Kristin Mile, generalsekretær Human-Etisk Forbund

Les også

Les mer om Human-Etisk Forbunds respons på medlemsrotet i Den norske kirke på human.no

Les mer om Human-Etisk Forbunds standpunkt i aktuelle saker på human.no/livssynspolitik

F. Arntfinn Petersen

FORSKER OVERRASKET OVER AKTIVE HUMANISTER

➔ Europeisk studie viser at det bare er i Norge humanister deltar i tros- og livssynsdialoger. Sosialantropolog Øystein Lund Johannessen (bildet) er del av det europeiske forskningsprosjektet «Religion og dialog i moderne samfunn» og en av flere forskere ved Universitetet i Stavanger som særlig ser på religions- og livssynsdialog i store urbane settinger. Prosjektet har både en teologisk og en sosiologisk og antropologisk del, der sistnevnte undersøker dialogene gjennom samfunnsvitenskapelige metoder.

Studien har allerede pågått i ett år, og etter første runde ble det klart at Norge – og Oslo – skiller seg fra de øvrige byområdene når det kommer til humanisters aktive deltakelse i dialogen.

– Livssynshumanisme

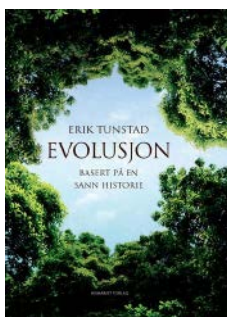
var i de andre landene nærmest ikke representert i det hele tatt. I arbeidet med å undersøke sporene etter 22. juli kom vi på sporet av at humanister med større eller mindre tilknytning til HEF var veldig sentrale i dette dialogarbeidet. Det var veldig overraskende for våre internasjonale samarbeidspartnere, sier han, som ikke var like overrasket over funnet.

– Men vi var ikke klare over at humanister var så selvfølgelig tilstede ved enden av bordet i grupper som vi i utgangspunktet ville tenke hadde en veldig religiøs og spirituell karakter. Det vi erfarte i vårt feltarbeid var at det opplevdes helt naturlig og selvfølgelig. Den aktive og selvfølgelig rolle som humanetikere spilte i alle former for dialog, det var overraskende for oss.

Overraskelsen over humanisters aktive rolle mener han ligger i en for forståelse om at humanister først og fremst ville delta på arenaer der dialogen var målrettet på samfunnsnivå og organisasjonsplan, og da i mindre grad var forventet å være tilstede der dialogene gikk på et mer personlig plan.

Johannessen egen deltakelsen på HEF-landsmøtet inngår i prosjektets andre del. Her var han for å få bedre kunnskap om organisasjonen og med det forstå bedre den brede deltakelsen fra humanetikere i diverse dialogarbeide.

– Det var veldig interessant, imponerende og hyggelig. Det å bli møtt på en slik åpen og uforbeholden måte som utenforstående var hyggelig. Les mer på Fritanke.no [9878]

BOK-RING I MIDT-TROMS

➔ Human-Etisk Forbund i Midt-Troms planlegger å starte en bokring/lesesirkel i høsten. Kontaktperson er Kari Kvisle [e-post kakvisle@online.no, tlf 46795085].

Ta kontakt hvis du er interessert! Deltakerne bestemmer hvilken bok vi skal ta for oss, mulighetene er mange. Se f.eks på humanistforlag.no.

➔ Fristen for å melde seg på Humanistisk konfirmasjon 2016 er 1. oktober.

➔ Er du lei av hatretorikk på nettet? Oslo fylkeslags anti-ekstremisme-gruppe Motoffensiv er en koordinert gruppe nettaktivister som også arrangerer seminar og åpne møter. Med midler fra Oslo kommune jobbes det med å lansere en omfattende faktabase som skal bidra til å rydde opp i og avkrefte feilaktige, rasistiske og konfliktskapende oppfatninger. Følg med på fylkeslagets nettsider.

➔ Human-Etisk Forbund reagerer på at Kulturdepartementet vil endre loven for å slippe å kompensere de andre tros- og livssynssamfunnene for alle gratistjenestene kirken har mottatt og fortsatt mottar. Sannsynligvis får kirken 200 millioner kroner i gratistjenester, blant annet pensjonsordning for prestene, som holdes utenom kirkens budsjett ellers.

Les på Fritanke.no [9893, 9897, 9900, 9906]

01 Etter en spennende kampvotering under årets landsmøte gikk Anders Garbom Backe av med seieren og ble ny nestleder i Human-Etisk Forbund.

Landsmøtet

Human-Etisk Forbund avholder landsmøte hvert andre år. Årets landsmøte ble holdt på Lillestrøm 12.-14.juni.

Alle landets fylkeslag velger delegater til landsmøte, 90 til sammen. I tillegg til godkjenning av årsberetning og regnskap vedtok Landsmøtet arbeidsprogram for 2015-2017, samt behandlet en rekke innkomne forslag og, ikke minst, valgte nytt Hovedstyre. Hovedstyret består av åtte faste og fire varamedlemmene som velges for to år av gangen.

Neste landsmøte avholdes i 2017. Les mer om Human-Etisk Forbunds organisasjonsstruktur på human.no/Om-oss/Forbundet

FRA HU-SJEF TIL HEF-NESTLEDER

Human-Etisk Forbunds landsmøte valgte den avtroppende lederen i Humanistisk Ungdom, Anders Garbom Backe (24), til ny nestleder – den yngste noensinne.

T Aslaug Ølette Klausen T Arnfinn Pettersen

Anders Garbom Backe hadde knapt rukket å tre av som leder i Humanistisk Ungdom da han ble valgt til ny nestleder i moderforbundet på landsmøtet i juni. Den selverklærte organisasjonsnerden er med det den yngste nestlederen i forbundets historie. Og det ble et spennende valg mellom Terese Svenke, som har sittet to år som menig medlem i Hovedstyret, og Garbom Backe, som gikk av med seieren med 47 mot 43 stemmer.

– Det er veldig gøy. Jeg er rørt av all støtten. Men det ligger også et forventningspress i det om at jeg skal levere. Jeg liker det presset, og motiveres ofte av forventninger, sier Garbom Backe.

HAN HAR VÆRT overbevist humanist siden ungdomsskolen og aktiv i ungdomsorganisasjonen omtrent like lenge. Hovedinteressen den gang som nå er forholdet mellom stat og kirke.

– Ryddighet mellom staten og kirken er viktig. Det handler blant annet om religion i skolen og hvor grensene for det livssyns åpne samfunnet skal gå. Her er det fortsatt mye å diskutere. I motsetning til hva mange tror

HUMANISTISK KLIMA-ANSVAR

Landsmøtet vedtok flere politiske uttalelser, blant annet om humanistisk klima-ansvar. I uttalelsen krever HEF at

- Norges klimapolitikk er i samsvar med FNs anbefalinger for å begrense den globale oppvarmingen til to grader
- partiene prioriterer mer langsiktig og avspeiler klimautfordringene på en konkret og forpliktende måte
- det tas nødvendige klimavalg og klima-

kutt på alle nivå og samfunnssektorer i Norge.

I tillegg til vedtok Landsmøtet to andre uttalelser:

Stopp diskrimineringen av rohingya-folket!

Landsmøtet i Human-Etisk Forbund (HEF) fordømmer forfølgelsen av den muslimske minoriteten Rohingya i Sør-øst Asia.

Slutt på terror i religionenes navn!

Landsmøtet i Human-Etisk Forbund fordømmer bruken av religion for å legitimere krenkelser av menneskerettigheter, og for å rettferdiggjøre vold, terror og krig!

Les alle uttalelsene på Fritanke.no (9876)

påvirker forholdet mellom staten og kirken folk. Det har faktisk betydning hvordan dette er.

Dette er noe av det han ser frem til å jobbe med som nestleder. Han vil også ta det ut offentlig, og delta på de arenaer der han mener Human-Etisk Forbund (HEF) bør synes. Økt synlighet er et uttalt mål. Internt er fanesakene rekruttering og det å ta vare på de frivillige.

Alderen ble under landsmøtet brukt både for og mot ham. Han ble direkte kontaktet av folk som mente han ikke burde stille fordi han manglet erfaringer som først kommer med årene, eller at hans ungdom ville få forbundet til å fremstå useriøst. Noen mente alder var uten betydning. Mens andre igjen mente ungdommelig pågangsmot, nye tanker og ungt blikk bare ville være en fordel.

– Hva tenker du selv om din alder?

– Jeg er veldig heldig og har fått mye og bred erfaring de siste årene, både i HU og andre steder. Jeg har opplevd å få utvidet perspektivene og fått muligheter til å bidra med mine synspunkt. Men det er et stort ansvar, og det gjør meg ydmyk.

En forsker som var til stede på landsmøtet pekte på et mulig aldersskille innad i HEF, der ungdommen er mer dialogorienterte. Garbom Backe mener det ikke nødvendigvis er et generasjonsskille i seg selv.

– Men i HU ser man et tydelig skifte til en dialogorganisasjon. Det ser man særlig på den nye ledelsen, der alle tre har markert seg blant annet

i UngDialog. De er mindre opptatt av å snakke om religion som noe irrasjonelt og tulle. De mener ikke at religiøse er dumme; religiøse tenker bare annerledes og vi har veldig mye til felles. Jeg har møtt flere i den eldre generasjonen som mener religiøse er dumme, men dette finner du både blant unge og eldre.

Garbom Backe presiserer at han ikke oppfatter dette er utbredt i forbundet.

Du kan lese intervjuet med forskeren på Fritanke.no (9878)

Human-Etisk Forbund befinner seg da også i spenningsfeltet mellom å være et livssynssamfunn og en interesseorganisasjon. Den påtroppende nestlederen mener begge deler er viktig. Og i så måte sier han seg enig i at han og gjenvallt leder Tom Hedalen utfyller og komplementerer hverandre.

I sin tale til landsmøtet la Hedalen større vekt på religionskritikken og interessepolitiske saker enn den dialogen HU fronter. Noen stor motsetning i lederduoen er det imidlertid likevel ikke snakk om.

– Jeg er kanskje mer dialogorientert, men jeg er fortsatt humanist; jeg er fortsatt ateist. Jeg er fortsatt uenig i hva de religiøse tror, og mener det er en feil måte å se verden på. Jeg er bare opptatt av at de ikke er mindre intelligente fordi de tror noe annet enn meg.

Les en lengre utgave av intervjuet på Fritanke.no (9884)

Nytt hovedstyre

Det nye Hovedstyret består av

Leder: Tom Hedalen (Buskerud) gjenvall
Nestleder: Anders Garbom Backe (Vestfold) ny
Økonomileder: Kjersti Ø. Brataas (Vestfold) gjenvall

Styremedlemmer: Terese
Svenke (Akershus) gjenvall
Rune Lie (Sør-Trøndelag) ny/opprykk
Robert Rustad (Vestfold) gjenvall
Tore Nyeggen (Oppland) gjenvall
Anne Mari Svendsen (Troms) ny

Varamedlemmer: Marie Edin Solheim (Hedmark) ny
Espen Urkegjerde (Rogaland) ny
Øystein Brun (Hordaland) ny
Kaja Lorentzen (Akershus) ny

Fra venstre: Øystein Brun, Kaja Lorentzen, Tore Nyeggen, Anne Mari Svendsen, Anders Garbom Backe, Tom Hedalen, Terese Svenke, Kjersti Ø. Brataas, Rune Lie, Espen Urkegjerde, Robert Rustad, Linda Dahl Henriksen (ansattes vararepresentant), Astrid Heian Carlsen (ansattes representant).

Human-Etisk Forbund omstrukturerer sitt bistands- og internasjonale samarbeid. I den forbindelse legges HAMU ned, og forbundet har inngått samarbeid med Norsk Folkehjelp. Men det er også meningen at lokal- og fylkeslag kan inngå samarbeid med søsterorganisasjoner. Oslo fylkeslag har vedtatt å inngå samarbeid med den rumenske humanistorganisasjoner og videreføre samarbeid med indiske Ateistsenteret.

Borghild Ros studiefond deler ut stipend til en eller flere søkere som foretar studie, reise, utredning og lignende innen livssynshumanistiske formål. Hovedstyret vil i år prioritere prosjekter som setter søkelys på klima/miljø og/eller dyrevelferd. Stipendbeløp: Begrenset oppad til kr 50.000. Søknadsfrist: 1. november. Det er ikke nødvendig med eget søknadsskjema. Søknaden sendes til HEFs postboksadresse eller per epost eller sendes på e-post til human@human.no. Merk konvolutten eller e-posten med: «Borghild Ros studiefond»

MINNES INDISK ATEISTLEDER

Den indiske ateistlederen Lavanam døde 14. august, 86 år gammel. Levi Fragell minnes et vennskap som ble starten på Human-Etisk Forbunds langvarige og vellykkede hjelpearbeid i India:

Sammen med sin familie drev Lavanam verdens første og største ateistsenter - i Vijayawada i Andra Pradesh, India. Senteret ble etablert av hans far Gora, og har siden 40-årene drevet hjelpe- og opplysningsarbeid i flere hundre landsbyer, særlig knyttet til kulturell og religiøs undertrykkelse.

Det er etablert skoler, yrkesutdannelse, hospitaler og

bofellesskap for utstøtte. Og det er avholdt kampanjer og aksjoner mot overtro, misbruk av kvinner, undertrykkelse av kaster osv.

Jeg ble kjent med Lavanam og hans hustru Hemalata under humanistenes verdens-kongress i Hannover i 1982. Det disse to fortalte oss om sitt virke i India, førte til at den påfølgende verdenskongress i Oslo, fire år senere, tildelte Ateistsenteret i Vijayawada den internasjonale humanistprisen.

Som generalsekretær i Human-Etisk Forbund dro jeg til India i vinteren 1989/90 for å lære mer om det arbeid som ble drevet av disse prisvinnere,

og fikk i løpet av noen uker et totalt nytt perspektiv på humanismens globale rolle og utfordringer.

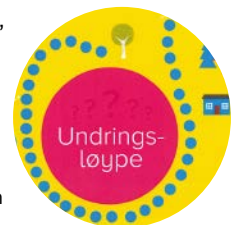
Ateistsenteret hadde på dette tidspunkt opprettet organisasjonen Samskar, som rehabiliterte tempelprostituerte i fjerne landsbyer, gav dem boliger, yrkesutdannelse, helsehjelp og annen omsorg. Jeg fikk bli med på mange timers bussreiser til områder som aldri hadde sett en hvit mann, og dro hjem til Human-Etisk Forbund og samlet inn penger til Ateistsenterets første bil. Det ble starten på HAMU - HEFs humanitæraksjon.

Les mer på Fritanke.no [9902]

UNDRING MENS MAN ER PÅ VANDRING

Filosofene i Human-Etisk Forbund har kutviklet konseptet «Undringsløype», som er en filosofisk aktivitet som kan brukes sammen med barn, ungdom eller voksne, innendørs eller utendørs. Det går rett og slett ut på at man – sammen med noen flere – vandrer fra post til post i en løype. Forskjellen fra rebusløp er at det på hver post henger en plakett med et undrende/filosofisk spørsmål som det der og da gjennomføres en filosofisk samtale over.

Under Humanistisk Uke(r) vil det arrangeres undringsløyper åpne for publikum flere steder. Der vil vandringene gjerne ledes av en filosof.

Debuterte som aksjonist i Hovedstyret

Nyvalgt hovedstyremedlem Rune Lie begynte med engasjement for konfirmasjon og fortsatte med engasjement for fengslede bloggere.

– *Hva innebærer det å være humanist for deg?*

– For meg er det troen på det gode i mennesket og det å ha menneskeverdet i sentrum.

– *Hva fikk deg engasjert i Human-Etisk Forbund i første omgang?*

– Jeg meldte meg inn da vi skulle ha navnefest for junior, som nå er ni år. I vår familie har vi lenge sympatisert med HEFs livssyn, og det ble det avgjørende. Seinere har det også blitt Humanistisk konfirmasjon på de to eldste. Det var en epostforespørsel om å stille som tillitsvalgt som gikk ut til alle medlemmer i Malvik som fikk meg aktivt engasjert.

– *Hvilke HEF-saker engasjerer deg mest?*

– I begynnelsen var det gjennomføringen av konfirmasjonsseremonier i Malvik hvor jeg bor. Etter å ha vært fylkesleder noen år og vara til Hovedstyret har jeg også blitt engasjert i forbundets politiske saker. Det internasjonale arbeidet er viktig, og jeg hadde min debut som aksjonist sammen med Amnesty utenfor Saudi-Arabias ambassade for å protestere mot fengsling og straff av bloggeren Raif Badawi.

– *Hvilke etiske spørsmål synes du Human-Etisk Forbund bør engasjere seg mer i?*

– Jeg synes det er viktig at vi blir mer aktive i bioteknologidebatten; om det skal tillates eggdonasjon, surrogati og tidlig ultralyd. Jeg ønsker ikke at vi skal bli et «sorteringssamfunn».

– *Hva er forbundets viktigste utfordring?*

– Det er å fortsette kampen for et fullstendig skille mellom stat og kirke, samt fortsatt å vise oss som en viktig samfunnsaktør.

– *Hva bør forbundets nest øverste organ, Hovedstyret, drive med?*

Rune Lie (46)

Yrke:
avdelingsleder i
Björg Fjell Bemanning

Antall år aktiv:
6 år

Tillitsverk:
tidligere leder av
Malvik lokallag, leder i
Sør-Trøndelag fylkeslag
på 3. året, nyvalgt
medlem i Hovedstyret.

T Kirsti Bergh F Arnfinn Pettersen

– Å gjøre det lett og givende å være tillitsvalgt og frivillig i Human-Etisk Forbund. I tillegg til selvfølgelig å fortsette arbeidet med politiske saker.

– *Og hva har du å bidra med der?*

– Min styrke i Hovedstyret vil være at jeg brenner for videreutvikling av forbundets saker og at jeg har god dialog med tillitsvalgte og frivillige. Mitt mantra er at vi skal være det beste forbundet å være tillitsvalgt i. Dessuten, med en stor porsjon lidenskap og godt humør kommer man langt.

– *Hva bør det være mest av – dialog eller kritikk?*

– Det viktigste for oss er å være i dialog med religiøse miljøer. Men når religiøse handlinger går utover medmennesker på en negativ måte, er det også på plass med kritikk. Sånn ellers må vi tydeliggjøre hva vi er for.

– *Er det noe du er rykende uenig med medhumanister i?*

– Nei. Det kan gå en kule varmt i noen diskusjoner, men vi blir stort sett enige til slutt.

– *Hvor er forbundet om ti år?*

– Da har vi en million medlemmer og er en av de viktigste aktørene i forhold til tro og livssyn i Norge!

– *Har du et liv utenom organisasjonen?*

– Det er viktig å ha steder å koble av, så da blir det ofte turer på hytta for å fiske og fjellturer med skigåing i vinterhalvåret skitur. Mine foreldre begynner å bli gamle, så vi bruker også en del tid på å bistå i deres hverdag. Men det er klart at vi er en HEF-familie, med to aktive i forbundet – min samboer tok over som leder av Malvik lokallag etter meg – og det blir mye diskusjon om HEF-tema rundt bordet hjemme.

I januar startet de på helgekurs hos Human-Etisk Forbund, og i sommer har de vigslet sine første brudepar.

VIGSLER PÅ EN-TO-TRE

T Kirsti Bergh F Marte Gjørde & Marius Nyheim Kristoffersen

JANUAR 2015: Hva får tjue voksne menn og (flest) kvinner til å reise fra fjern og nær for å benke seg i hestesko i et seminarrom på Hotell Opera? Jo, de er utvalgt og godkjent av sine fylkeslag i Human-Etisk Forbund med håp om at de kan bli del av vigsler-korpset. Ti år etter at Human-Etisk Forbund fikk vigselsrett er tilbudet så populært at enkelte vigslere ikke har en ledig helg i løpet av sommerhalvåret. I august ble det gjennomført 232 humanistiske vigselsseremonier.

Derfor sitter de der altså, i januar måned, og får påfyll av humanisme som livssyn, innføring i de juridiske aspektene ved ekteskapsinngåelse, hvilke rammer Human-

Etisk Forbund som «oppdragsgiver» setter for vigselsseremonien, hvordan møte det kommende brudeparet til samtale og hvordan rådgi dem i forhold til seremonien, hvordan mestre nervøsitet – og, hvordan kle seg opp i autoritet gjennom klesdrakt.

– Husk at det ikke er dere som skal skinne denne dagen, understreker psykolog og mangeårig seremonibidragssyter i forbundet, Tove Beate Pedersen, og taler varmt for den pene og anonyme kjoletrakten.

Den siste søndagen skal alle framføre hjemmeleksa si. Det vil si – de har alle forberedt en vigselsstale, etter de kunstens regler de lærte forrige gang, men de får bare framført et par minutter av den for de andre. Til gjengjeld blir de minuttene videofilmet, slik at den lille smakebiten på taleframføringen kan analyseres dobbelt opp.

– Jeg fikk lyst til å gestikulere, forklarer Eivind Ilje Tveit. Han merket godt at han ikke traff helt den riktige tonen med sin tale. Gestikulering blir helt feil i forhold til sjangeren seremoni. 33-åringen fra Kristian-

01 Nyutdannede vigslere for Human-Etisk Forbund, fra venstre: Eivind Ilje, Sidsel Børmark og Magnar Nesbakk.

01

02

sand har vært konfirmasjonskursleder, drevet med musikal og kor – og er vant til å stå på en scene.

– Man tåler nok en liten gestikulasjon hvis det er noe man skal understreke, men vi skal jo ikke se ut som en kordirigent, reflekterer Magne Nesbakk (61), som er kommet fra Møre og Romsdal i håp om at han kan bidra til å doble fylkes vigselsmenn. Som mangeårig lærer og gravferdstaler er han også vant med å holde taler.

TJUE KURSDELTAGERE får sine taleminutter blåst opp på storskjerm, og etterpå analyserer de hverandres tale og framføring, og får ros og ris fra de andre. Alle får ros, og alle har mest ris å komme med til seg selv. Stemningen er åpen og avslappet.

Sidsel Børmark (60) er veldig fornøyd og positivt overrasket over kurset.

– Men det er gruppa av kursdeltagere som sådan som driver prosen

«Det er håp i det. Jeg har jo tro på kjærligheten og på mennesket.»

sen framover. Åpenheten mellom oss i gruppa bidrar. Vi har mye å komme med vi også, og det er det rom for. Vi diskuterer hele tiden, sier hun.

Etter et langt arbeidsliv i helsevesenet har hun godt med ballast og livserfaring. Motivasjonen hennes for å bli vigsler hos er et ønske om å fremme humanismen, men også det positive i å møte unge mennesker i denne livssituasjonen.

– Det er håp i det. Jeg har jo tro på kjærligheten og på mennesket, og nå som jeg har barn som er voksne har jeg lyst til å være litt idealistisk på «gammeldagen», ler hun.

– Jeg var konfirmasjonsleder for

mange år siden. Nå hadde jeg lyst til å bidra igjen, og vigsler virket som noe jeg kunne sette pris på selv. Jeg tror jeg har litt av den romantiske motivasjonen også: Det å få treffe og omgås forelskede mennesker, sier Ilje Tveit.

– Ja, det er vakkert, man blir glad av det, utbryter Børmark.

– Jeg har også drevet med konfirmasjon før og er gravferdstaler nå. Min motivasjon er først og fremst å yte tilbud og spre at det går an å ha alternative seremonier, og slik også spre humanismen.

Vigslerrollen ser de på med ydmykhet og ærbødighet og er veldig bevisst kravet om at de skal opptre «høvisk».

– Jeg har tullet litt med at det som blir rollen vår er å gjøre det kleint og nervøst, for å skape den følelsen av høytidelig seremoni, sier Ilje Tveit.

De to andre tar ikke helt hva han mener, men han utdyper og forklarer

03

at kleint og nervøst er synonym for «magisk». Kleint og nervøst på en god måte ...

MARS 2015: Alle kursdeltagerne har gjennomgått Human-Etisk Forbunds sertifisering. Det er en slags eksamen som består av at de har forberedt alt de trenger til en vigselsseremoni, ikke bare talen, men også alle papirer som skal være fylt ut. De blir intervjuet av forbundets sertifisører og må framføre talen sin for dem. Sidsel Børmark får sin sertifisering og erklærer det gledesstrålende når hun kommer på jobben etterpå: «Jeg er sertifisert vigslar!» Hennes yngre kollega Ida repliserer kjapt: «Å, da kan du jo vigse oss!», og slik blir hennes første vigselssamtale avtalt (formelt må den selvsagt avtales gjennom Human-Etisk Forbund).

APRIL 2015: Børmark er på vei til første

vigselssamtale med kjæresteparet Ida og Fredrik, som skal gifte seg i juni.

- Jeg er så spent, erklærer hun.
- Spent på hvordan samtalen blir, spent fordi jeg føler et stort ansvar for å representere Human-Etisk Forbund. Jeg er redd for ikke å gjøre det bra for organisasjonen ...

Samtidig er hun ikke redd for samtalen, hun vet hun er god på kommunikasjon og veiledning.

Det vordene brudeparet tar hjertelig imot henne, og de benker seg rundt spisebordet. Etter litt innledende småprat tar Børmark fram kontrakten.

- Vi tar det formelle først, smiler hun.
- Den skal signeres av begge parter. Børmark forklarer om Human-Etisk Forbunds eierskap til vigselen.

- Det sentrale er vigselserklæringa og en personlig tale til dere. Det er mitt ansvar. Og det skriver jeg originalt ut fra dere. Utover dette er det dere som

01 Sidsel Børmark analyserer opptaket av sin egen taleframføring.

02 Alle kursdeltagerne ble videofilmet mens de framførte deler av talen sin. Etterpå kommenterte de hverandres opptreden.

03 God stemning blant kursdeltagerne. Eivind Tveit i samtale med vigselssansvarlig i Human-Etisk Forbund, Tale Pleym, som sier hun «nazi» på at forbundet skal være gjenkjennbar i alle seremoniene.

velger dikt, sang og musikk, men religiøse innslag skal ikke forekomme.

- Det er greit, det er ikke aktuelt, ler Ida.

Børmark forklarer videre at hun ønsker et møte til.

- Det møtet blir mer personlig. Dere får noen spørsmål nå som dere kan tenke over, og så blir det grunnlaget jeg lager talen på. For den skal være

01

02

mest mulig ut fra dere, og det verdisettet dere ønsker å formidle. I og med at dere har valgt en humanistisk vigsel, så har jo det et visst verdisett i seg.

Ida nikker.

– Og det er hvordan dere praktiserer det jeg ønsker å få fram.

– Det var en fin måte å si det på, det ga mening, sier Ida.

– Ja? Åh, takk for det, utbryter Sidsel i latter. – Du vet at jeg er ny i dette her ...

Så fortsetter det med det formelle. Har de vært i kontakt med folkeregisteret? Prøvingsattesten må være klar seinest 14 dager før vielsen. Legitimasjon må framvises. Børmark ramser opp ansvars- og arbeidsdelingen mellom brudepar og vigslere, hvilke planer som bør legges og hva som bør inkluderes hvor. Når kontrakten er underskrevet snakker de rundt mange av de praktiske spørsmålene: Hva skal de ha på seg? Hva hvis det regner? Hvor skal

**«Kjære
brudepar!
Dette er deres
bryllupsdag!
Dette er dagen
for kjærighet
og glede!»**

gjestene plasseres? Tåler terrassen 80 gjester? Hvem er gjestene? Er det noe spesielt som skal sies? Så er det seremonien: hva vil de ha med? Skal det være dikt? Hvem kjenner de som kan lese dikt? Skal det være inngangs- eller utgangsmusikk? Og så videre, og så videre.

Når hun går fra den første samtalen, er hun lettet. Dette gikk jo så greit, og brudeparet hadde faktisk et humanistisk verdisyn i bunn også: De erklærer at de velger humanistisk vigsel fordi

det er dette som står dem nærmest. Det gir henne mye å jobbe med til tålen.

Mens tida går sørger brudeparet for at alle papirer underskrives og sendes til Folkeregisteret, som sjekker at alt det formelle er i orden. Når paret får prøvingsattesten, sender de den til vigsleren seinest 14 dager før seremonien så hun kan vite at alt er på stell. Neste gang de møtes deler paret fortellingen om hvordan de møttes, hva de umiddelbart så i hverandre og hva de ønsker å bygge sitt framtidige samliv på. Alt dette tar Børmark med seg hjem når hun setter seg ned for å forfatte tålen.

– Det var mye lettere å lage tale til virkelige mennesker enn å lage til kurset, sier hun.

Det at de kom med sine historier, sine følelser, ga mye mer å arbeide med.

03

JUNI 2015: Når dagen for den første vigselen opprinner er det heldigvis et strålende vær. Vigselen skal starte klokka fire, så hun har god tid i forkant. «Seremonidrakten» strykes, humanistnåla pusses og håret sprayes. Hun er rolig og føler hun har full kontroll, og det er bra – for når hun stiger inn i hagen litt utenfor Oslo sentrum er det litt kaotiske tilstander der. Det er en time til vielsen skal starte, men bruden holder på å sjau stoler og benker. Barnet som skulle sove, er våken, far som skulle ta imot gjestene har ikke forstått at det var det han skulle gjøre. Brudebuketten har ennå ikke kommet. Brudgommen er litt stressa, men lyser opp av lettelse når Børmark kommer. Heldigvis har de en veldig klar kjøreplan – og i forut for seremonien får hun samlet alle og gjennomgår hvem som skal gjøre hva.

– Offamæ! Det ble en test på om jeg

taklet situasjonen, men jeg kjente at jeg var godt forberedt. Det gikk fint, forteller hun.

Alt går på skinner fra seremonien starter:

– Kjære brudepar! Kjære Ida og Fredrik! Dette er deres bryllupsdag! Dette er dagen hvor dere skal vies og inngå ekteskap med hverandre. Dette er dagen for kjærighet og glede!

Børmark, som innrømmer at hun «begynner å grine for ingenting», må la være å se på brudeparets mødre under seremonien, for der satt tårene løst. Etter at hun har lest vigselsritualet kan brudeparet underskrive papirene, og hun erklærer dem for rette ektefolk å være.

– Det er privilegium å få oppleve det, å få lov til å være den som gjør dette!

Også de to vigslerne i distrikts-Nor-ge har vært i ilden.

Magnar Nesbakk viet et par som

01 Siste finish før vigselsdebut. Det gjelder å kle på seg autoritet – og kanskje spraye den på også?

01 En time før vigselen skal starte er det fortsatt lett kaos i hagen, men seremoniregissøren tar grep.

02 Fra det øyeblikket seremonien er i gang, går alt på skinner – og paret blir vel gift.

ikke bodde i distriktet men skulle gifte seg hjemme på brudens slektsgård i sommerferien. Det ga litt utfordringer i forhold til det personlige møtet, men etter litt fram og tilbake, fant paret ut at de skulle ta en tur i forkant.

– Jeg var jo selvsagt spent, men det gikk veldig greit, sier han om det første møtet.

– Jeg hadde veldig god nytte av det vi hadde gjennomgått på kurset. Vi hadde ikke fått noen mal for seremonien,

men råd om hva som kan være med og hvordan.

Den såkalte mentor-ordningen, der den debuterende vigsleren har kontakt med en erfaren vigsler som kan gi tilbakemelding på arbeidet underveis, er han godt fornøyd med. Vigselsdagen opprørt med strålende sol, og selv om seremonien kom i gang en halvtime etter planlagt, gikk det i det store og hele etter planen.

– Den viktigste delen av rollen er naturligvis å foreta den offisielle vigselen, men også å lage talen personlig og få bakt inn tankene om likestilling og likeverd. Det er jo en bonus da, når det blir småhumring i salen fordi de kjenner igjen paret i talen, og dermed så blir det mer personlig og mer med brudeparet i fokus enn en vigsel i kirken eller hos sorenskriver.

I Kristiansand i begynnelsen av august satte Eivind Ilje Tveit seg i en taxi

en fredag ettermiddag etter jobb for å forestå en bryggevigsel i skjærgården ikke langt fra der han bor. Dette var et par hvor brudgommen hadde meldt seg inn mer eller mindre for å gifte seg.

– Etter hva jeg har hørt fra andre, er det ikke så uvanlig at man ikke har tenkt så mye på de tankene før man står overfor valg av seremoni, at det først da blir aktuelt å tenke på det. Dette paret hadde ikke lyst til å gjøre det i kirka. Da er HEF et alternativ, og det var det han kunne stå inne for.

– I forkant av første møte var jeg litt nervøs, men det var kjempekoselig! Og jeg fikk et godt innblikk i hvem de var og hvorfor de gjorde dette. Min rolle følte jeg ble mer som en slags veileder, hvor jeg måtte si ifra hva som var greit og ikke, og det ble jeg respektert for.

Selve vigselen ga mersmak, og han er ikke i tvil om at han vil fortsette.

– Ja, helt klart! Det er jo åpenlyst

01 Et privilegium å få til å være den som forestår vigsel, synes Sidsel Børmark. Ikke minst er det godt å oppleve et fornøyd og lykkelig brudepar.

at brudeparet sitter igjen med en god opplevelse. Også tilbakemeldingene fra gjestene som overvar seremonien var gode – et par dager etterpå ble jeg stoppet på gata av en av dem og rost for talen.

Mens taleframføringen på kurs og sertifisering hadde et skarpt element av nervøsitet, var den borte under vigselsdebuten.

– Jeg kom i god tid. Det var fredag, sol og deilig skjærgård. All nervøsiteten var blitt fjernet ved at jeg var glad i talen min, seremonien var enkelt og uproblematisk, jeg stolte på de som skulle gjøre det tekniske – alt var på stell.

GI Plass
TIL TANKEN

Human-Etisk Forbund

Humanistdugnad

Fra 18. september til og 4. oktober er det igjen duket for Humanistisk uke. Da stiller lokallag over hele landet på stand eller inviterer til ulike arrangementer. Her er noen smakebiter.

❶ KRISTIANSUND

Ytringsfrihetens kår og begrensninger

Foredrag og paneldebatt om ytringsfrihet med blant annet Vebjørn Selbekk, Mohamed Abdi, Lars Gule og Nada Yousif. Gratis adgang. For påmelding og mer informasjon, se human.no/moreogromsdal

➤ 19. september kl 10-16, Thon Kristiansund

❷ OSLO

Helse- og kostholdsideologi som moralsk premiss-leverandør

Åpent temamøte. For mer informasjon om innledere og tid, se human.no/humanistisk-ukeoslo2015. Der finner du også resten av Oslos program under Humanistisk uke.

➤ 22. september, på Litteraturhuset i Oslo

❸ TØNSBERG

Retten til en verdig død

Temamøte, med Ole Peder Kjeldstadli fra Foreningen Retten til en verdig død.

➤ 22. september kl 18.30, HEFs fylkeskontor i Tønsberg

❹ HAMMERFEST

Dødskafe

Arrangørene bak Dødskafe inviterer til kake og samtale om døden kombineres. Flere lokallag inviterer til dødskafeer under Humanistisk uke. Les mer om tanken bak på side 8 i dette nummer.

➤ 22. september, følg med på nettsidene for sted

❺ ÅLESUND

Geir Lippestad: Hvem definerer et verdig liv?

I sitt foredrag tar Geir Lippestad utgangspunkt i grunnleggende verdier som menneskeverd, menneskesyn og toleranse. (NB forhåndsbillettsalg)

➤ 22. september kl 18, Parken kulturhus

❻ BODØ

Presten og ateisten

Forfatterne av dialogboka *Presten og Ateisten*, Stian Kilde Aarebrot og Didrik Söderlind reiser rundt under Humanistisk uke og besøker flere steder, blant annet Salten lokallag, men også Trondheim og Tromsø.

➤ 23. september kl. 18-20, på Tusenhjemmet i Bodø

❽ HOLMESTRAND

Undringsløype

Undringsløype med spørsmål som både barn og voksne kan reflektere over.

➤ 23. september kl 17.30, Hagemannsparken

❾ MOLDE

The Scintilla Tour - Konsert

Den prisvinnende tsjekkiske pianisten og komponisten Beata Hlavenková i samarbeid med den norske komponisten og jazzpianisten Anders Aarum.

➤ 29. september, Storyville (Plassen)

❿ DRAMMEN

Kritisk tenkning med Erik Tunstad

Forfatter og vitenskapsjournalist Erik Tunstad om hvorfor kritisk og vitenskapelig tenkning er så viktig. Tunstad besøker flere steder i løpet av Humanistisk uke.

➤ 30. september kl 18, Drammen bibliotek

⓫ (NESTEN) OVER HELE LANDET

Stand og tenkebenker

➤ 18. september-4. oktober
Se nettsidene for mer info.

Sjekk human.no/humanistisk-uke for fullstendig program, tidspunkt og mer informasjon!

– DET SOSIALE ER ALLTID DET BESTE!

Nesten 150 ungdommer var i begynnelsen av august samlet på sommerleir i regi av Humanistisk Ungdom. Vi snakket med fire av dem.

Tekst og foto: Annette Holmedal (HU)

Solveig Ursin (18)

– Hva fikk deg til å dra på sommerleir?

– Det er det fjerde året mitt, så det har blitt en vane. Jeg fikk den første leiren som konfirmasjons gave av tanta mi, og har vært her hvert år siden.

– Hva er det beste?

– Årets leir har et veldig spennende tema, som er «Krig og fred og sånn...» Men det sosiale er alltid det beste med leir!

– Hva har du lært?

– Jeg har lært mye om norsk våpeneksport. Jeg visste ikke noe om det fra før og det er en veldig aktuell sak som det er gøy å kunne noe om.

Siri Eggen (19)

– Hva fikk deg til å dra på sommerleir?

– Jeg fikk vite om det gjennom konfirmasjonskurset mitt for 5 år siden, og fant ut at lokallaget kunne sponse deltakeravgiften, så det var veldig fint. Jeg har vært her hvert år siden!

– Hva er det beste?

– Å møte gamle kjente er gøy. Det er morsomt at vi er delt inn i kompanier, og at vi har titler som menig, generaler og lignende.

– Hva har du lært?

– Jeg har lært geriljabroderi, men det er kjedelig, jeg skal aldri gjøre det igjen. Det var spennende å lære om asylpolitikk, det kunne jeg veldig lite om fra før!

Marcus Slåttum,

(14)

– Hva fikk deg til å dra på sommerleir?

– Jeg dro hit for å møte nye folk! Jeg fikk vite om leiren gjennom moren min og gjennom skolen min.

– Hva er det beste?

– Det beste så langt har vært menneskene jeg har møtt, folk som er like gale som meg selv. Vannkrigen var skikkelig artig, og så er det

gøy å se folk drite seg ut på revyen som vi har hver kveld.

– Hva har du lært?

– Jeg har lært mye nytt om atombomber, og om Norges rolle i krig.

Adrian Andersen, (15)

– Hva fikk deg til å dra på sommerleir?

– Jeg fikk vite om leiren gjennom konfirmasjonskurset jeg var med på. Konfirma-

sjonslederen delte ut brosjyrer og fortalte om at vi kunne dra på leir. Og da hørtes det veldig spennende ut!

– Hva er det beste?

– Det kuleste med opplegget er et spill som heter Stratego, et strategispill som vi arrangerer når vi har fritid. Og så er det så mange kule folk å bli kjent med her!

– Hva har du lært?

– Jeg har lært om norsk asylpolitikk og litt om atombomber. Jeg har også lært om flyktninger rundt i verden. Det er veldig spennende temaer, som det er viktig å kunne noe om.

01

VANNKRIG OG FRED OG SÅNN

Etter en seks dager lang sommerleir er hodet fylt med tanker. Vi har opplevd spennende foredrag blant annet om ekstremisme, om ISIS og om norsk våpeneksport; kreative verksted som geriljabroderi, tegning, filmklipping og filosofi; en gigantisk vannkrig og konsert med Jonas Alaska.

LEIREN I ÅR VAR REKORDSTOR; 141 ungdommer var samlet, 44 av dem var konfirmanter av i år. Jeg tror årets tema, «Krig og fred og sånn...», ga ekstra stor interesse. Temaet ble bestemt etter sommeren i fjor, en sommer i stor grad preget av krig. Det siste året har ISIS, Boko Haram, Syria og Ukraina preget nyhetsbildet. Millioner av mennesker er på flukt, og mange mister livet i forsøket på å krysse Middelhavet. Tall om menneskelig lidelse er høyere enn det man kan forestille seg, der enkeltindividenes skjebne blir forvandlet til statistikk hvor tusen mennesker fra eller til ikke syns. Samtidig er det konflikter som vi aldri hører om. Foredraget fra støttekomiteen for Vest-Sahara tror jeg var en vekker for mange deltagere. Den marokkanske okkupasjonen av landet når sjeldent våre nyhetsmedier, og de færreste har hørt om den.

VÅR SOMMERLEIR ER UNIK i norsk humanistbevegelse. Her får ungdom mellom 15 og 25 år muligheten til å utforske tanker og ideer; de blir utfordret og tvunget til å reflektere.

01 I HU har man ingen overdreven ærbødighet for ledere – leder Arnlaug blir dynket.

Og reflekterte, det er de. Etter hvert foredrag haglet det inn med kritiske spørsmål; det er åpenbart at ungdommer er opptatt av store verdensspørsmål. Å være en partipolitisk nøytral organisasjon gir oss gode forutsetninger for å se problemstillinger fra flere vinkler, spesielt siden kritisk tenkning er grunnleggende i livssynet vårt. Leiren er en viktig bærebjelke i organisasjonen, ikke bare som faglig skoling, men også sosialt.

DET SKAPES ET HELT SPESIELT MILJØ når så mange unge humanister samles. Kveldene blir lange og samholdet blir sterkt. På bare seks dager er gode vennskap skapt. Tårene satt løst på leirens siste dag. Vi gleder oss til å møtes neste gang!

T. Arnlaug Høgås Skjæveland,
leder i Humanistisk Ungdom

Humanistisk Ungdom

Har du lyst til å lese mer om og fra leiren? Besøk årets leirblogg på HUIeir.no

Dato for Humanistisk Ungdoms vinterseminar er 15.-17. januar. Sett av helgen allerede nå!

Vil du engasjere deg i ett av HUs 21 lokallag? Se HumanistiskUngdom.no for informasjon om hvilket som er nærmest deg.

Tema

Moral: Den gode generasjon

Vi er Skandinavias mest korrupte land, men ungdommen oppfører seg bedre enn på lenge. Det hender likevel at de sniker på trikk og bane – om de må.

01

02

T Kai Eldøy Nygaard F NTB-Scanpix

Etikk er læren om moral, og kalles også moralfilosofi. Etikdens formål er å studere hvordan man bør handle.

Moral brukes i to betydninger.

1) Deskriptiv betydning, om det sett av moralske normer, verdier og holdninger som aksepteres og forsøkes praktisert av et individ eller en gruppe.

2) I en normativ betydning brukes moral om det sett av moralske normer som innehar gyldighet, og som dermed representerer hvordan vi faktisk bør handle.

[Kilde: Lars Fredrik Händler Svendsen/Store norske leksikon]

– Moral var mye lettere å forholde seg til før i tiden.

Filosofen Kaja Melsom sitter hjemme i tredje etasje med utsikt over Bislett stadion i Oslo. Der nede på det røde banedekket strever idrettsutøvere etter å oppnå applaus og heder.

– I dag må folk kjempe atskillig mer enn tidligere, sier hun.

Før i tiden fantes flere påbud og forbud. Hadde man gjort sine plikter og unngått å stjele eller drive hor, kunne man legge seg med god samvittighet. I dag er alt blitt mer komplisert. Det holder ikke å oppføre seg «som folk». Vi må tvert imot stikke oss ut og bli lagt merke til for å føle oss moralsk rettferdiggjort. Usynlighet, som tidligere var et positivt tegn, er i dag et hint om at noe er galt.

– Vi har snudd helt opp ned på ideene til

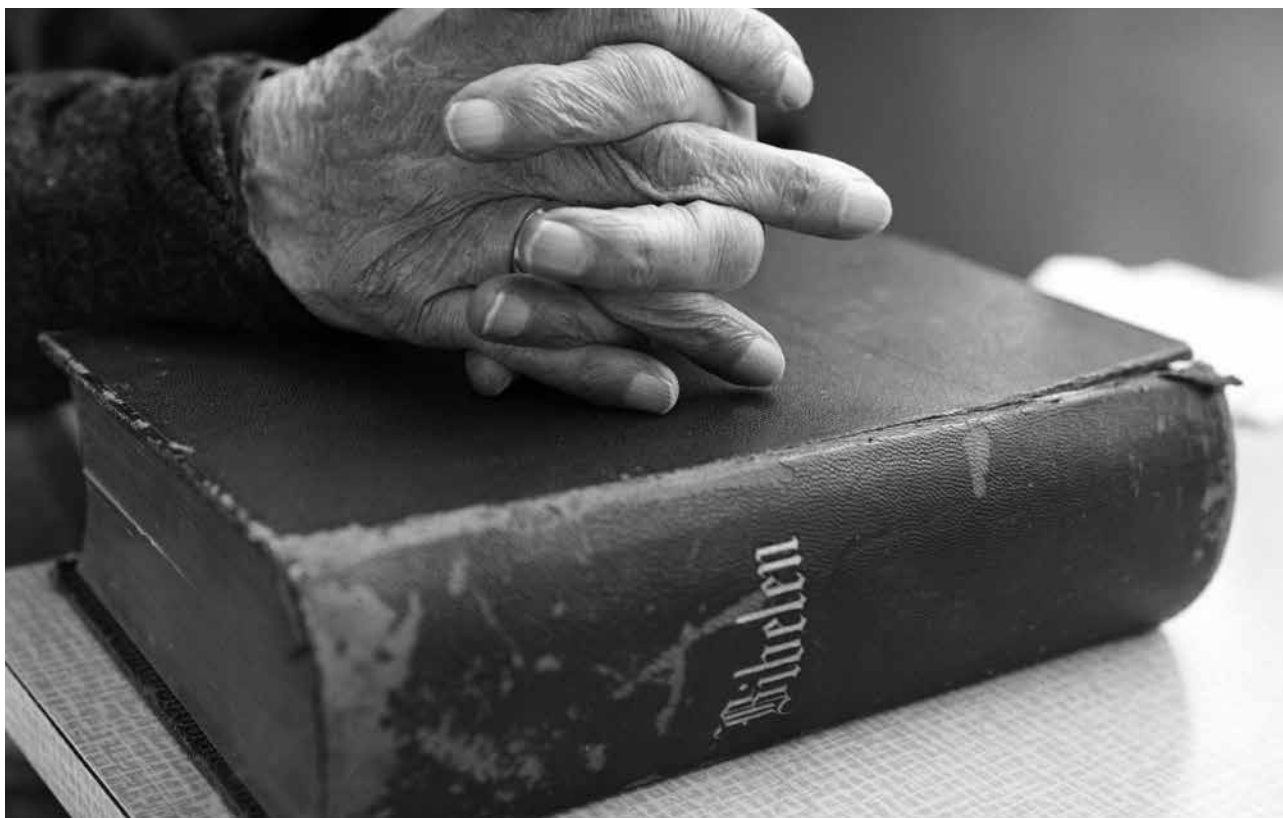
1800-tallets store moralfilosof Immanuel Kant, ifølge Melsom, som er seniorrådgiver i livssyn og etikk i Human-Etisk Forbund (HEF).

Kants lære sier at en handling er god dersom alle kan gjøre det samme. I dag er en handling god dersom den er et uttrykk for en unik individualitet. Mens Kant stod for en pliktetikk, skal vi i dag ikke handle ut fra plikt – som blir sett på som en svakhet. Vi skal heller være personlig overbeviste og følelsesstyrte.

Det kan høres ut som at alt som har med moral og etikk å gjøre, har gått helt bananas. Betyr det at alt var bedre før i tiden?

1950-TALLET VAR TIÅRET der den moralske pekefingeren og pliktetikken begynte å miste sin kraft. Våre forestillinger om hvordan vi burde leve og oppføre oss begynte så smått å endres.

Folkemoralen hadde i stor grad handlet om å tøyte begjær. Vi skulle underkaste oss sosiale og almene hensyn. Fornuft og plikt rå-

03

«Sekulariseringen har påvirket moralen i samfunnet vårt.»

det over følelser og begjær. Den kristne seksualmoralen var dominerende, med sitt forbud mot sex før ekteskapet og homofili.

Så begynte ting å skje – heldigvis vil kanskje de fleste si. Den humanistiske og positive psykologien slo an i USA, og budskapet om individuell frigjøring og selvutfoldelse ble tatt imot med åpne armer også i det krigsherjede Europa.

Sekstiått opprøret kom, med ideer om at følelser og begjær er indre veiledere for rett og galt. En bølge av seksuell frigjøring reiste seg. I 1972 jublet homofile over at deres lyst- og kjærlighetsliv endelig ble lovlig i Norge, da straffeloven som regulerte «utuktig omgang mellom menn» opphørte.

– Moralene da jeg vokste opp på 1940- og 50-tallet var veldig preget av bedehusmiljøene, forteller Levi Fragell – tidligere leder og generalsekretær i HEF. Han husker godt de mange moralske

direktivene. Bygdelivet og familielivet var sterkt berørt. Dersom en jente ble gravid, måtte hun gifte seg umiddelbart. Sex utenfor ekteskapet var ikke bare syndig, men skambelagt i alle miljøer. Bedehusmiljøet og arbeiderbevegelsen stod sammen. Det påvirket også alkoholpolitikken og hvordan kvinner skulle kle seg for å være anstendige.

– Da bikinien kom på 1960-tallet var det en sensasjon, mimrer Fragell.

– Dersom vi lurte oss til å se noen nakne pupper i bladet Cocktail, som noen syndige mennesker hadde gjemt bort, hadde vi dårlig samvittighet i tre uker. I dag er det full frihet rundt det private livet, og det er naturligvis et veldig viktig framskritt, sier han.

01 Hva som var moralsk akseptert var klærne for tidligere generasjoner, mener filosof Kaja Melsom.

02 Tidligere pinsepredikant Levi Fragell er sjeleglad for at dagens unge kan kle seg og te seg uten den skammen som preget moralen i hans oppvekst.

03 Bibelen er utgått som moralsk rettesnor for stadig flere.

FÅ DAGER FØR VI RINGER FRAGELL deltok han i Oslo Pride Parade gjennom hovedstadens gater – en feiring av frihet og mangfold.

– Dette er en humanistisk sak og det er stort å få være vitne til en positiv utvikling og forandring, slår han fast.

Fragell vokste opp i pinsebevegelsen ➤

01

02

► og var i sin ungdom fordomsfull mot homofili.

– Vi er født inn i fordommer. Gjennom HEF møtte jeg kjempende humanister som var homofile, og alle rester av fordommer forsvant som dugg for solen.

– **SEKULARISERINGEN HAR PÅVIRKET** moralen i samfunnet vårt, bemerker filosofen Lars Fredrik Händler Svendsen.

– Om det anses som gunstig eller ikke, avhenger av om reglene var forstandige i utgangspunktet. Dersom en moralregel er dustete eller avskyelig og folk slutter å etterleve den, er det jo et moralsk framskritt. Et eksempel er synet på homofili, sier han.

Svendsen blir avbrutt midt i en god moralsk handling idet Fri tanke ringer. Han står og skurer trammen til sin mor i Moss.

– Hva god moral er? Ja hvordan må-

*«...jo mer spesi-
fikke vi blir når
vi diskuterer
moral, desto mer
vil uenighetene
ofte øke.»*

ler vi egentlig moralsk utvikling, om den utvikler seg godt eller dårlig? Dersom vi skal gjøre det på en objektiv måte må vi ha en fasit. Det er et kinkig spørsmål.

DET FINS INGEN MORALSK REGELBOK eller algoritme, påpeker Svendsen, som er professor ved Universitetet i Bergen. Vi kommer ikke unna vår dømmekraft, og den er ikke noe verre nå enn den var tidligere. Folk oppfører seg stort sett ordentlig nå som før.

– Jo jo, ting forandrer seg litt, men

det grunnleggende er relativt bestandig, mener han.

Dersom Osama bin Laden og George Bush hadde sittet ved et kafébord og diskutert grunnleggende moralske normer, ville de antagelig stort sett vært enige i alt. Vi har noen moralske basisnormer, som at det er galt å lyve, stjele og ta livet av uskyldige.

– Disse basismenene har det neppe vært noen særlig utvikling i. Det fins rimelig stor enighet om dem også på tvers av kulturer. Samtidig er det fristende å gjøre unntak fra basismenene med henvisning til presumptivt gode formål. Og jo mer spesifikke vi blir når vi diskuterer moral, desto mer vil uenighetene ofte øke, ifølge Svendsen.

HVA VI MENER ER GREIT OG IKKE GREIT, helt konkret, er i stadig forandring. Gjennom 30 år har vår moralske standard blitt undersøkt som en del av Ipsos

03

MMIs undersøkelse Norsk Monitor. Følgende holdninger blir avslørt om Norges befolkning:

Det var flere som tok avstand fra å røye hasj og snike på trikken for 30 år siden, enn i dag. Det samme gjelder å kjøre litt fortere enn fartsgrensen, og å beholde penger som man finner på gata. Men i dag er det flere som sier at skattesnyting og hjemmebrenning ikke kan godtas, sammenlignet med for 30 år siden.

Det er galt å beholde vekslepenger dersom en får igjen for mye i en butikk, mente flere for 20 år siden enn i dag. Men nå er det flere som mener vi ikke kan godta å oppgi litt for store tap til forsikringsselskapet ved skade eller tyveri, eller å «filme» til straffe i fotball.

Innen noen områder avslører undersøkelsen nærmest uendrede holdninger. De aller fleste av oss har gjennom 30 år ment at bilkjøring med lav, men ulovlig

promille ikke kan godtas. Gjennom 20 år har vi vært ganske enige om at å skulke jobben eller ta et håndkle fra et hotellrom, er feil. En stabil prosentdel av oss mener dessuten det er galt å vente med å betale regninger til vi blir purret.

HVA SIER DETTE OM MORALEN VÅR i dag sammenlignet med tidligere?

– Det en kanskje kan si, er at det tidligere var mer vanlig å ha en uforbeholden respekt for lover og regler, sier samfunnsforsker Ottar Hellevik.

– I dag er det flere som selv vil vurdere hva de mener er rimelige bestemmelser som fortjener å bli fulgt. Når det for eksempel er stadig flere som mener at det kan godtas å kjøre bil litt over fartsgrensene, kan det være fordi de mener fartsgrensene i noen tilfeller er satt for lavt, mener han.

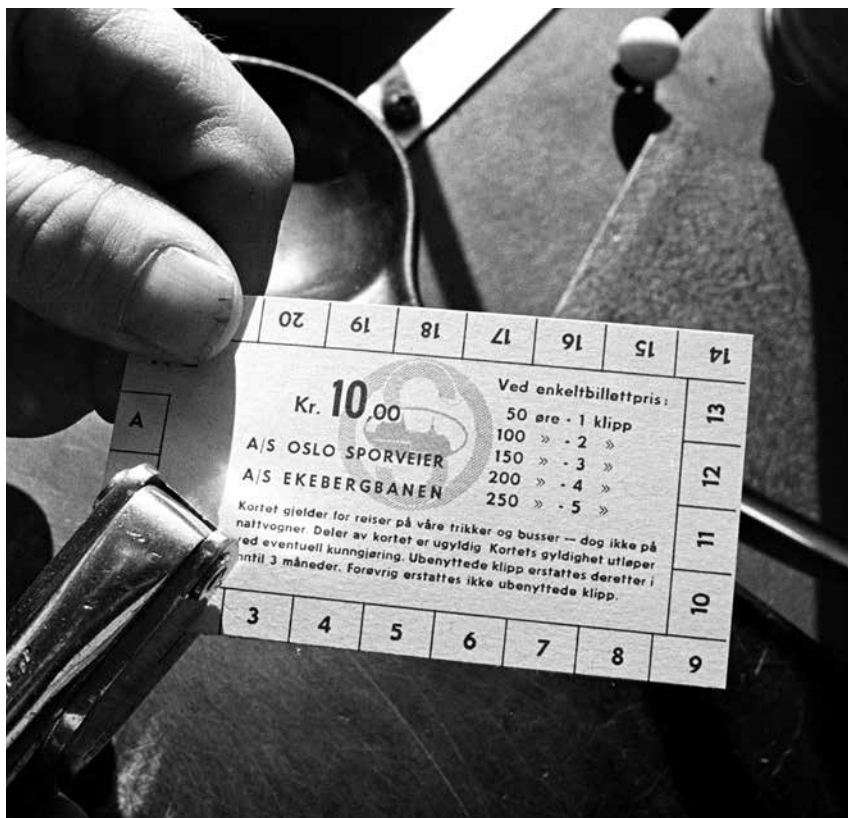
Forskeren tror synkende lovrespekt kan ha sammenheng med anti-

01 På 1970-tallet slo en bølge av frigjøring fra politiske og moralske autoriteter, og vi fikk blant annet den seksuelt frigjorte hippiebevegelsen.

02 Filosofiprofessor Lars Fr. H. Svendsen mener likevel det grunnleggende er relativt bestandig.

03 Den største moralske endringen har kanskje skjedd med synet på homofili. Fra å være forbudt fram til 1972 anerkjenner i dag flertallet at homofile har lik rett til å leve ut sin legning som heterofile.

autoritære strømninger på 60- og 70-tallet, der en selv ville avgjøre hva som er riktig og galt. Men når noen regler har fått sterkere oppslutning, slik som ikke å snyte på skatten eller jukse i idrett, kan det tolkes som tegn på sterk oppslutning om det sosiale ►

01

02

03

- felleskapet, som er avhengig av at regler respekteres.

– Jeg tror en ut fra resultatene må kunne si at nordmenn har en høy moral. Et tegn på dette er at det er flere i den norske befolkningen som mener at en stort sett kan stole på andre mennesker enn det vi finner i noe annet land, konkluderer samfunnsforskeren.

HØY MORAL TIL TROSS – undersøkelser viser at vi lever i Skandinavias mest korrupte land.

25 prosent av oss nordmenn mener personlige bekjentskap er viktig for å få ting gjort i offentlig sektor, ifølge Transparency International (TI), en global organisasjon stiftet for å motarbeide korrupsjon. Danmark anses som verdens minst korrupte land, fulgt av New Zealand, Finland og Sverige. Norge er nummer fem på lista. Plasse-

ringen er god, men vi er likevel dårligst i Skandinavia.

Antall korrupsjonssaker med norske bedrifter involvert har økt, ifølge Økokrim. I løpet av de siste årene har flere store norske selskaper kommet i hardt vær på grunn av korrupsjonsdommer eller anklager. Hydro-, Yara- og Statoilsakene er noen av de som har vakt mest oppsikt.

EN VANLIG FORKLARING PÅ UTVIKLINGEN er at norske bedrifter etablerer seg i stadig flere land, der korrupsjon anses som en del av normen. I stedet for å trekke seg ut av disse landene, velger mange norske ledere å inkludere ulovlighetene i forretningsvirksomheten.

Statistikken over svart arbeid viser imidlertid en økende grad av respekt for lover og regler. Vi jukser mindre nå enn for bare få år siden. I 2009 hadde 23 prosent av oss kjøpt svart arbeid i løpet

av de siste to årene. I 2014 hadde andelen sunket til 11 prosent.

Befolkningen på Sørlandet har en litt høyere moralsk standard når det gjelder svarte tjenester enn dem som bor på Østlandet, avslører statistikken. Det samme gjelder aldersgruppen over 50 år. For bare få år siden var det menn som oftest åpnet lommeboka og handlet uten kvittering eller faktura, men i 2014 var fordelingen lik mellom kjønnene.

Skatteetaten har jobbet hardt for å endre skattemorale, sammen med SMSØ – Samarbeid mot svart økonomi.

– Vi har vært synlige både gjennom kontrollvirksomhet og i media. Vi tror det øker viljen til etterlevelse av regelverket, sier Øivind Strømme, direktør i Skatteetaten.

MEN ER ÅRSAKEN TIL ENDRINGENE forbedringer i folks moralske refleksjon, el-

►

04

ler er det frykt for straff som er avgjørende? Heller det første enn det siste, ifølge Skatteetatens undersøkelser. Frykten for straff var den tredje viktigste motivasjonen for heller å velge hvitt.

– Svarene viser at det ikke er trusselen om straff som teller mest. Straffetrusselen er også det svaralternativet som har økt minst fra 2011 til 2014, mens svarene som handler om moral og etikk er de som øker mest. Kanskje det tyder på at moralen er viktigere enn frykten for straff, tror Strømme.

Frykt påvirker adferd, og frykten for Guds vrede har i lang tid påvirket folke-moralen.

– Helvete er blitt borte nå. I dag blir selv prester brydd dersom du spør dem om helvete. Da jeg vokste opp var dette stedet en forferdelig realitet i folks bevissthet og tro, forteller Levi Fragell.

– I dag har vi høy moral i det norske

«I dag er det flere som selv vil vurdere hva de mener er rimelige bestemmelser som fortjener å bli fulgt.»

samfunnet uten et helvete, og det er helt fantastisk, legger han til.

FRAGELL MENER DEN RELIGIØST begrunnede moralen, sett bort fra fellesverdiene, har vært en ulykke og tragedie for verdenskulturen.

– Det viser seg igjen og igjen, at de store konfliktene er basert på identitet. Det er uheldig når identitets-symboler

01 Moral i endring: Det var flere som tok avstand fra å røyke hasj og å snike på trikken for tretti år siden enn i dag.

02 Samfunnsforsker Ottar Hellevik tror folk i større grad vil bruke egen fornuft og moral enn slavisk å følge regler.

03 Direktør i Skatteetaten, Øivind Strømme, mener folks skattemoral er mer preget av etikk enn frykt for straff.

04 Moral i endring: Andelen som bruker svart arbeid har sunket og viser større respekt for reglene.

som hodeplagg og klær, hva vi spiser, om skjegget får vokse eller ikke, blir gjort til moral og handler om å krenke en gud. Da vurderer man mennesker etter ytre forhold og gjør det til moralske spørsmål. En veldig positiv utvikling i Norge er at ►

- mange av disse identitets-symbolene har forsvunnet som etiske prinsipper, sier den tidligere lederen av HEF.

Selv spiste han ikke blodpølse gjennom hele oppveksten fordi det ble ansett som syndig. Moren hans kunne ikke gå i bukser fordi det var mot Bibelens ord. Røyking, øldrikking, kino og dans var andre alvorlige synder i de kristne miljøene.

– Vi er født med en empati som vi kan basere viktige moralske prinsipper og fellesverdier på. Vi har en innebygd evne til omtanke for andre mennesker. Ut fra den kan vi bygge moral. Å la den naturlige mekanismen bli ødelagt av meninger om hva en gud vil, er skumle greier, mener han.

ØKT LOVRESPEKT ER IKKE AVHENGIG av om folk tror på en gud eller ikke, ifølge statistikeren Ottar Hellevik.

– Sekulariseringen kan ses som en del av de anti-autoritære strømningene i samfunnet som har bidratt til at oppslutningen om noen normer og regler svekkes. Men utviklingen i retning av økt lovrespekt på mange områder viser at moral ikke er avhengig av om folk tror på gud eller ikke, forteller han.

Det samsvarer med funnene til den svenske forskeren Bo Rothstein. Han har konkludert med at økt religiøs innflytelse i samfunnet ikke gir et bedre og mer moralsk samfunn. Hovedkilden i forskningen er statistikk fra anerkjente World Values Survey.

Levi Fragell tror religiøse miljøer med sine mange strenge regler kan være mer utsatt for dobbeltmoral enn de sekulære miljøene.

– I religiøse miljøer er folk mer avhengige av fasaden og den ytre adferden. Det kan lett utvikles til noe dobbeltmorsk. I dag har vi ikke like mange meningsløse

«I dag har vi høy moral i det norske samfunnet uten et helvete, og det er helt fantastisk.»

regler å forholde oss til, og derfor fins kanskje mindre dobbeltmoral nå enn før, sier den tidligere pinsepastoren.

FILOSOFEN KAJA MELSOM ER BEKYMRET for en moralsk byrde hun mener de unge i dag bærer. Det fins krav om at de skal være takknemlige for at de har det så bra, men samtidig forteller vi dem hvordan vi har forurenset og ødelagt verden, og at de må rydde opp etter oss.

– De unge er født inn i dårlig samvitighet over det livet de blir tilbudt. De kan ikke helhjertet glede seg over velstanden. Dersom de bruker penger på klær, vet de samtidig at det fins noen fattige jenter et sted i verden som lager klærne, og at de har det helt jævlig. Ungdommene opplever moralske krav om at de skal være lykkelige, men samtidig vet de at alle ikke kan leve som oss. De vet at det er et lyntog inn i helvete dersom levestilen vi har skapt fortsetter, sier hun.

– Skal vår egoisme og behovet for egen bekvemmelighet få trumfe over plikt og empati overfor miljøet, de framtidige generasjonene og folk som lever i fattigdom, spør Levi Fragell.

– Spørsmålene om ødeleggelse av jordkloden kan ikke løses av direktiver fra hellige bøker. Vi står overfor et sentralt moralsk dilemma, som samtidig betyr en innsnevring av våre personlige

goder. Jeg er bekymret for noen av de moralske holdningene som følger med liberalismen og kapitalismen, sier han.

UNGDOMMENE MAIA GAARDER (16) og Gaute Boysen von Krogh (15) forbereder seg til årets sommerleir i regi av Human-Etisk Forbund. Ingen av dem synes det er særlig god moralsk praksis å overlate klimagassutslippene – menneskehistoriens største miljøbyrde – til andre.

– Jeg er skuffet over at politikerne har visst om miljø-ødeleggelsene så lenge, men likevel ikke gjort mer for å stoppe det. Alt går for treigt. Noe så enkelt som god kildesortering er ikke på plass i mange kommuner. Tidligere forstod ikke folk alvoret, men selv i dag er det mange som ikke løfter en finger. Det er ikke greit, mener Gaarder – som er fra Oppegård like utenfor Oslo.

– Utslippene av klimagasser er umoralsk latskap. Man har visst lenge at det er ille å drive på slik, og det er trist at ikke så veldig mye har skjedd til nå. Folk gjør det som er enklest for seg selv, men det er langt fra det enkleste for oss som kommer etter, utfyller Krogh.

DE TILHØRER EN GENERASJON som karakteriseres som «flink og seriøs» av forskningsgruppen NOVA ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Undersøkelser viser at ungdom i dag oppfører seg langt senere enn få tiår tilbake.

Bruken av alkohol og narkotika gått kraftig ned mellom 1996 og 2012. Ungdommen sniker mindre på bussen. Andelen unge forbrytere er redusert. 26 prosent av ungdommen i Oslo hadde stjålet fra butikk i 1996, mens tallet var ti prosent i 2012.

Flere unge trives på skolen og sammen med egen familie enn tidli-

01

gere. De fokuserer mer på skolearbeid og egen helse.

HEF-medlemmene kjenner seg bare delvis igjen i oppsummeringen.

– Halvparten i min klasse drikker, røyker og snuser. Det blir ansett som tøft, men jeg er ikke enig, sier Krogh, som er fra Oslo.

– Det er ikke kult å få dårlige tenner og lukte vondt, ler Gaarder.

De fleste i den tidligere klassen hennes drikker eller har drukket alkohol. Selv har hun en avtale med faren om verken å røyke, drikke eller snuse før hun er 18.

– Vennene mine synes det er veldig rart, men støtter meg likevel i det, sier 16-åringen.

«UNGDOMMEN NÅ ELSKER LUKSUS, har dårlig oppførsel, forakter autoriteter, viser mangel på respekt for eldre og elsker å skravle i stedet for å arbeide.»

Påstanden er i hvert fall 2400 år gammel, og er oftest tillagt filosofen Sokrates. At unge har dårlig moral og er late, er noe foreldregenerasjonen har ment gjennom årtusener – men de var neppe noe bedre selv i sin egen ungdomstid. Statikken viser at det fins forskjeller mellom hvordan eldre og yngre forholder seg til regler.

Materialet fra Norsk Monitor viser at dagens eldre til dels har langt større andeler som ikke aksepterer regelbrudd enn det vi finner blant de unge.

– Dette kan være et tegn på at tidligere generasjoner hadde en større og mer uforbeholden lovrespekt. Men noe av denne forskjellen kan ha med livsfase å gjøre, at en får større sans for lover og regler etter som en bli eldre, sier samfunnsforsker Ottar Hellevik.

MAIA GAARDER OG GAUTE BOYSEN VON KROGH har ikke hørt snakk om at de har noen

01 Den gode generasjon: Ifølge NOVA oppfører dagens unge seg langt bedre enn få tiår tilbake. Konfirmanter av året, Maia Gaarder og Gaute Boysen von Krogh er ikke helt sikker på det, men reflekterer selv gjerne over hva som er god moral.

dårlig moral. De reflekterer gjerne rundt hvilke regler som skal følges, og om det kan gjøres unntak. Begge mener det er dumt å snike på kollektivtransporten – i utgangspunktet.

– Det kan forsvares om man er skikkelig fattig. Fattige burde ha en egen billettordning, alle må jo ha et framkomstmiddel, mener 15-åringen Krogh.

– Jeg hadde sneket dersom jeg måtte hjem og ikke hadde penger, sier Gaarder.

Hadde de fått for mye vekslepenger igjen fra en butikk, ville begge levert større beløp tilbake. ➤

- – Men noen få kroner utgjør ikke noe problem for butikken. Jeg hadde ikke brukt tid på å returnere små beløp, sier Krogh.

– Det kommer også an på hvilken butikk det er. Jeg ville fått dårlig samvittighet dersom jeg ikke leverte tilbake vekslepenger til Fretex, sier Gaarder.

Når det gjelder å gå kledd som man vil, er de klokkeklare.

– Vi er forbi stadiet der man ikke skal bestemme slikt selv, slår 16-åringen fast med et smil.

– Dersom jeg vil gå i rosa bukser og blått hår, så gjør jeg det. Så lenge det ikke går ut over andre skal man kunne bestemme slikt selv, mener Krogh.

For ham er respekt et tegn på en god moral.

– Jeg må vise respekt for mine foreldre og lærere, men de må også vise respekt og lytte til mine meninger. Alle fortjener å bli hørt. En uteligger har ikke mindre verdi enn Jens Stoltenberg eller Erna Solberg, sier han.

For Gaarder er god moral å oppføre seg vennlig mot andre og være mest mulig fordomsfri. Hun legger til at det er stor forskjell på hvordan foreldrene hennes var som unge, og hvordan hun selv er.

– Foreldrene mine var mer rebelske. De drakk og fant på mye vilt som jeg aldri ville gjort, sier hun.

KAJA MELSOM PÅPEKER AT kravene til de unge i dag er mindre uttalt enn de var i tidligere tider – da det var lettere å protestere.

– Hva som var moralsk akseptert og ikke, var klarere for de tidligere generasjonene. Det var hardere kår for den som ikke levde opp til de moralske standardene – samtidig var det lettere å sette fingeren på og gjøre opprør mot det

som var begrensende, sier hun.

I dag fins påbudene og forbudene et sted i luften vi puster inn. Hvordan gjør man opprør mot krav om å følge magefølelsen og sørge for å være lykkelige?

Det fins like mye skam og angst i dag som før, mener filosofen. Vi bekymrer oss fordi vi ikke er lykkelige nok eller har nok sex i samlivet. Før løy mange for å virke mer dydige enn de var, i dag lyver mange for å virke mer lidenskapeilig enn de er.

– Joda, den moralske samfunnsomveltningen har bragt mye positivt med seg. Fokuset på selvrespekt og individuell frihet har oppmuntret undertrykte samfunnsgrupper til å tro på seg selv og kjempe for sine rettigheter. Som kvinne er jeg jo umåtelig glad for det. Vi må likevel tillate oss å spørre om utviklingen har hatt noen negative konsekvenser, mener Melsom.

HVOR GÅR VI SÅ VIDERE? Hva vil skje med moralen de neste tiårene?

– Jeg tror vi får en motreaksjon mot den selvrealiseringsideologien som preger dagens vestlige samfunn, sier Kaja Melsom.

– Det er ikke ønskelig å skru klokka tilbake til 50-tallet, men vi må erkjenne at dagens selvrealiseringsideologi bærer med seg nye problemer som krever nye løsninger. Mens muligheten til selvrealisering ble opplevd som en frihetens mulighet på 60-tallet, opplever mange av dagens unge et press om stadig å skulle realisere seg selv på nye livsområder. Vi må forstå at det som oppleves som frihet av en generasjon kan oppleves som ufrihet av neste generasjon, presiserer hun.

Levi Fragell tror moralske regler vil måtte tilpasse seg nye sosiale, økonomiske og klimatiske realiteter. På det

private område kan vi oppleve å få flere samlivsløsninger.

– En familie trenger ikke nødvendigvis bestå av to ektefeller, men også av andre strukturer, med både tre og fire samlivspartnere, sier han.

Verdenshistorien viser at det tidligere har vært flere ulike løsninger for familien. I dag har ikke samboerskapet den samme låste funksjonen som før. Det fins ingen moralsk dom over de mer sporadiske samboerne, noe som lett kan utvikle seg videre. Den største moralske utfordringen i dette vil ikke være den gamle seksuelle «synden», men hensynet til barna, ifølge Fragell.

– Allerede i dag er dette en forsømt utfordring, etter at vi liberale livsnytere har valgt samlivsløsninger på mindre bevisste impulser – en utfordring jeg mener er viktig, og har viet plass i min selvbiografi, sier han.

NÅR DET GJELDER VÅRE GRUNNLEGGENDE moraloppfatninger og moralske adferd tror Lars Fredrik Händler Svendsen at lite vil endre seg de neste tiårene.

– De fleste vil nok, som nå, for det meste oppføre seg noenlunde skikkelig, sier han.

Filosofen er ingen pessimist på vegne av verdensmoralen.

– Vi tar livet av hverandre i stadig mindre grad enn tidligere. På verdensbasis er dette en utvikling som går over lang tid, bemerker Svendsen.

Men skjer det fordi vi har fått bedre moral, eller er det fordi vi i større grad driver handel på tvers av grensene?

– Det kan være flere grunner til at adferd endres. Kanskje vi får bedre moral nettopp fordi vi driver handel på tvers av grenser.

Meninger

PORTRETT

MENNESKERETTIGHETER

HUMANISMENS IDEER

BØKER

HUMAN ETIKK

INFORMASJON

Mat som religion

Er helse- og kostholdsideologi blitt en ny religion? I dag søker mange sosial og moralsk anerkjennelse gjennom trening, dietter og kroppsdisiplin. Noen tar den helt ut i askese og lidelse. Oslo fylkeslag av Human-Etisk Forbund arrangerer åpent møte der det stilles spørsmål om leger og kostholdseksperter har overtatt prestens rolle som moralens forkjempere. I panelet sitter blant annet religionshistoriker Pernille A. Nordby og Torgrim Eggen, forfatter og skribent som har fulgt med på alternativmiljøer av ulikt slag.

Litteraturhuset i Oslo 22. september. Mer info finner du på human.no/oslo

DANNELSESREISEN: FRA ISLAMIST TIL HUMANIST

Han vokste opp i flyktningleir som en av
tolv søsken og drømte om å drepe israelere
og amerikanere i hellig jihad.

01

Mahammad Rah (33)

Norsk-kurdisk
samfunnsdebattant

Født i Irak, kom til Norge
som 16-åring.

Aktiv i lokallag av Human-
Etisk Forbund og kursleder for
Humanistisk konfirmasjon.

Skrev i januar kronikken
«Åpent brev til min landsmann
mulla Krekar» på Fritanke.no
som ble mest delt på sosiale
medier i perioden. Les den
på Fritanke.no [9690]

T Marianne Lyné Larvoll Melgård
F Arnfinn Pettersen

– I tenårene var Osama bin Laden og Mulla Krekar mine forbilder, så jeg forstår dagens ekstremister og islamister. Også jeg var hjernevasket, og problemet er islamsk teologi og pedagogikk – de såkalt hellige primærkildene, som Koranen – og det er det få som tør å snakke om, sier Mahammad Rah.

Selv er han definitivt en av dem som tør og legger ikke noe imellom. Han snakker engasjert om hvordan det i kampen mot ekstremisme ikke holder å demonisere personene bak terroren, også den religiøse argumentasjonen må kritiseres. Det å holde bøker og tekster hellige umuliggjør revisjon og moderni-

**«... drømmen
[var] å leve
lenge nok til å
se dommedag,
så jeg kunne
kjempe Guds
sak på muslim-
enes side.»**

sering, mens det å kritisere tekstene på
sikt kan gjøre dem mindre hellige.

33-åringen er også uredd i sine
kommentarer i sosiale medier og offent-
lige diskusjoner.

RAHS ENGASJEMENT fikk ham til å skrive
et åpent brev til mulla Krekar som tidli-
gere i år satte ikke bare leser-rekord på

02

Fritanke.no, men ble landets mest delte sak på sosiale medier de første månedene med 68.000 delinger på fora som Facebook og Twitter.

«I min ungdom digget jeg din veltalenhet og retorikk», skriver Rah i kronikken, før han punktvis avkler Krekars dobbeltmoralske budskap og voldsforherligelse. Og i tenårene var ikke Krekar Rahs eneste, islamistiske forbilde; på russekortet ved videregående skole i Tromsø var profilbildet en tegning av en muskuløs Osama bin Laden. Vandrende i New Yorks gater, med de brennende tvillingtårnene bak seg.

– Folk trodde kanskje det var tøys – en sexy bin Laden, liksom, sier Rah med et skjevt smil.

MEN TENÅRINGENS IDOLISERING av den tidligere al-Qaida-lederen var ektefølt. Den unge Rah så bin Laden som en

som uredde talte muslimenes sak, som våget å stå imot stormakter som USA og kunne samle alle verdens muslimer under ett flagg. En islamsk nasjon, styrt av strenge sharia-lover.

– Jeg vokste opp i moskeer der verdensbildet var «oss mot dem», Vesten mot muslimene; de onde mot oss gode. Vesten og imperialismen fikk skylda for alle muslimers problemer, og i miljøer som det jeg vanket i – et konservativt muslimsk miljø i Tromsø – ble bin Laden hyllet som en helt, som frigjøreren, sier han hoderystende.

RAH KOM TIL VERDEN i en flyktningleir det kurdiske Nord-Irak. Faren jobbet som lærer – han hadde seks år med grunnskole – mens de aller fleste i leiren var analfabeter. Da han var rundt 10 år gammel, ble foreldrene og søskenflokket på 12 tvangsflyttet til en annen flyktningleir, sør i Irak. Det var her

01 Som født og oppvokst i flyktningleir har Mahammad Rah knapt bilder fra barndommen. Fra høyre: Rah som den høyeste gutten i blå genser sammen med familien i flyktningleiren; den høyeste gutten i hvit genser sammen med småsøsken under pilgrimsreise til den hellige byen Karbala, og øverst til venstre: som ung mann og ny i Tromsø.

02 Fra han kom til Norge som 16-åring har Mahammad Rah hatt en bratt læringskurve, og beveget seg fra en veldig konservativ tolkning av islam til å bli en religionskritisk og likeverdskjempende humanist.

Rah bodde til han kom til Norge som kvoteflyktning i 1999, 16 år gammel.

– Det er vanskelig å forestille seg det livet i dag, å leve uten vann og strøm mye av tiden. Vi levde på nødrasjoner fra FN – i praksis i et stort fengsel, ►

► for hele leiren var gjerdet inn – og det var krig på alle kanter: mellom Iran og Irak, interne kriger i leiren og fra trusselen som både det iranske og det irakiske regimet utgjorde. Om far eller brødrene mine gikk ut, visste vi aldri om de kom hjem igjen. Sånn var det for de fleste der. Det var stadig likvideringer og tilfeldige fengslinger, og min far satt lenge i det beryktede Abu Ghraib-fengselet, sier Rah.

SOM BARN I FLYKTINGELEIREN fantaserte Rah som så mange andre barn i samme situasjon, om å gjøre jihad i Palestina og føre hellig krig mot Israel og amerikanerne. Navnet arvet han fra en avdød storebror, som igjen hadde fått det etter en annen unggutt i Rah-familien som døde.

– Så om jeg vokste opp, var drømmen å leve lenge nok til å se dommedag, så jeg kunne kjempe Guds sak på muslimenes side. Gud for meg var et vesen som var hard i straffene sine, så det gjaldt å ikke gjøre noe feil som gjorde ham forbanet. Men du fikk også belønning om du gjorde noe riktig, så vi menneskene solgte livet vårt på jorda til Gud, for å få et bedre liv i Paradis. Dette er mange overbeviste om, at dette livet bare er en mellomfase, sier Rah.

DET VAR ALTSÅ en strengt konservativ ung mann som ankom Gardermoen i 1999 sammen med sin familie. Og det første møtet med norsk kultur ble et sjokk, særlig for moren: i heisen som skulle ta dem til ankomsten stod to ungdommer og klinte.

– «Gud forby, hva slags land har vi havnet i», utbrøt hun. Og da vi flyttet til Tromsø, var egentlig det meste kultursjokk: alt fra de merkelige rulletrap-

pene, til hvordan jenter svømte med og satt på fanget til gutter og folk som spiste svin ... Vi hadde ikke hørt noe om hva vi kunne forvente oss, forteller Rah.

I dag roser han tromsøværingene for hvordan de tok imot den kurdiske familien. På videregående skole ble Rah snart invitert av gutter i klassen til å bli med på fotball, og fulgt opp av deres familier med kjøring til treninger, turneringer og andre aktiviteter. Rah følte seg raskt inkludert.

– I ettertid virker det planlagt. Jeg tror det var skolen som tok initiativ, og det fungerte veldig bra. Men jeg var fremdeles strengt muslimsk, ingenting rokket ved min konservative tro og skepsis overfor norsk kultur.

IKKE FØR EN DISKUSJON MED EN KOLLEGA i barnehagen der han hadde praksis gjennom daværende Aetat. Det ble stor oppstandelse da en kollega konfronterte Rah med at Muhammed i 50-årene giftet seg med en 9-åring. Rah blånektet. Hans profet kunne aldri gjort noe sånt, og han hadde aldri hørt snakk om det i moskeene.

– Men så spurte jeg min svigerfar, som er imam, og han bekreftet historien. Det står i de autentiske bøkene at

«...jeg er ikke på noen misjon om å få folk til å slutte å tro, men til å stille spørsmål selv – og aldri tvinge sin tro på andre.»

den middelaldrende Muhammed giftet seg med Aisha da hun var 7 år, og at de hadde samleie da hun var 9. Nøyaktig alder er det litt uenighet om, og han forsøkte å forklare hendelsen, men jeg syntes ikke at argumentene holdt. Og det var frøet som markerte begynnelsen på en prosess for meg, der jeg begynte å se religionen som et produkt av sin samtid, fremfor noe hellig. Jeg ville lese mer selv og slutte bare å høre på, forteller Rah.

22 år gammel tok han forberedende ved Universitet i Tromsø, der han ble introdusert for filosofi. Rah forsto at det kan finnes mange ulike svar på det samme spørsmålet. Og jo mer han leste, jo mer tvilte han på troen og holdningene som hadde fulgt ham fra barnsben av.

– Men den fremste faktoren i min reise fra religiøs til sekulær var nok å gifte meg, forteller Rah. I et kurdisk bryllup traff han som 22-åring en norsk-kurdisk jente. De giftet seg først tradisjonelt for 11 år siden, og deretter humanistisk for fem år siden.

– I den kurdiske kulturen er kvinner hardt rammet av mannssjåvinisme, og da jeg giftet meg var jeg fremdeles preget av disse gammeldagse holdningene. Jeg anså kvinner som svake, som representanter for familienes ære, og at de måtte passes på, for om en kvinne gjør en tabbe er æren ute å kjøre, sier Rah.

MEN JENTA HAN GIFTET SEG MED hadde vokst opp med en liberal imam som ►

01 Kursleder: Mahammad i en pause under konfirmasjonskurs i Lillestrøm, sammen med daværende konfirmasjonskursansvarlig Kaja Lorentzen i lokallaget.

F Christian Roth Christensen

F Christian Roth Christensen

01

- far og var vant med frihet og selvstendighet, så hun lot seg ikke bestemme over så lett. Kombinasjonen av Rahs mentalitetsendring, der han ble stadig mer islamkritisk og fritenkende, gjorde at han fikk større forståelse for hennes selvstendighet.

I dag er hans kvinnesyn endret totalt: «Et samfunn kan aldri kalles fritt før også kvinnene er frie».

Rah har troen på at nøkkelen til å rukke ved folks dogmatiske, konservative religiøse tro, ligger i å utfordre deres intellekt. Om et snev av tvil kan plantes, og vedkommende selv begynner å undersøke ulike sannheter, kan tvilen balle på seg.

SELV SØKTE RAH i en periode etter en ny, religiøs identitet etter å mistet sin tro på Allah, men for seks år siden meldte han seg inn i Human-Etisk Forbund. Innen humanismen fant Rah friheten

til å være seg selv, samt en sterk moralkodeks i menneskerettighetene. I dag er både Rah og ektefellen aktive medlemmer i forbundet og har i flere år vært kursleder for Humanistisk konfirmasjon i lokallaget.

– Gjennom min kones familie kom jeg i kontakt med flere lærde, blant annet en med doktorgrad i filosofi, og hennes bestefar, som har undervist i sosiologi ved et irakisk universitet. Nå har vi skapt et miljø der vi treffes for å diskutere de såkalt hellige bøkene og andre spørsmål. Men kona ble lei av å ha oss i stua. Så nå har jeg laget et minibibliotek i garasjen, der vi samles for å samtale, forteller Rah.

På veggen over sofaen henger et stort fotografi fra bryllupet – hun elegant i kjole, han i staselig politiuniform. Etter forberedende begynte Rah på Politihøgskolen. Han ønsket å hjelpe, kombinert med en spennende jobbhverdag

og yrkets gode rykte, og jobbet i flere år som politi. Men fordi det er trangt om jobbene på Østlandet, arbeider han i dag i flyktningetjenesten.

– Hadde jeg fått bestemme ville jeg stilt tydeligere krav til de nyankomne, så de forstår at enkelte kulturelle verdier må man legge fra seg for å få innpass. Klart vi skal møte flyktninger med respekt og forståelse for vansker de har hatt, men med bedre informasjon tidlig – i Norge godtas ikke vold i barneoppdragelse, ikke å påtvinge religion eller tvangsgifte datteren din – ville vi unngått en del problemer. Dessuten burde det ikke være lov å takke nei til en jobb av religiøse grunner, fordi du vil unngå håndhilsning eller rentevirksomhet, sier Rah.

HAN ANSER SIN OFFENTLIGE KRITIKK av islam som en del av sitt samfunnsansvar. Dersom vi ikke taler islamister imot, vil de få større makt, mener han. I etter-

02

kant av et kritisk innlegg på en kurdisk nettside kom det trusler, blant annet fikk han tilsendt bilde av det avkappede hodet til den amerikansk-jødiske Daniel Pearl, som ble kidnappet og halshugget av Al-Quida-tilknyttede terrorister. Rah har i perioder sjekket understellet på bilen før han har satt seg inn.

– Men selv om jeg har vurdert risikoen i å være en offentlig islamkritiker, er det ikke noe alternativ å tie. Og jeg er ikke på noen misjon om å få folk til å slutte å tro, men til å stille spørsmål selv – og aldri tvinge sin tro på andre. For når grusomheter utført i Guds navn beskrives i Koranen, eller i Det gamle testamentet – er dette en god gud, spør Rah retorisk.

I DAG ET DET KURDERNES situasjon, skvist mellom ISIS og tyrkiske myndigheter, som opptar Rah mest. Norsk-kurderen minner om at det kurdiske folket er

det største folkeslaget som ikke har noen egen stat. Han er sterkt engasjert i arbeidet for et fritt Kurdistan – og et Kurdistan som vil romme alle, uansett tro, tvil eller etnisk bakgrunn.

– Jeg er ikke bare kritisk til den religiøse siden av min kultur, men også til de tradisjonelle, ultranasjonalistiske kreftene. Historien forteller meg at religion, rasisme og sektarisme i maktposisjon bare har ført elendighet med seg.

Men kurdisk sang, dans og musikk ser han på som verdifullt og verneverdig for kommende generasjoner.

Selv om han ikke lenger tror på noen gud, greier ikke Mahammad Rah å kalle seg ateist. Han har erkjent å ikke vite noe om gud, bare om menneskene, og identifiserer seg i dag som agnostiker.

– Ja, jeg er det de humoristisk kaller en ateist uten ryggrad, eller en skapreligøs. Jeg savner aldri Gud, og jeg trenger ingen gud for å være en moralsk og

01 Som kursleder for Humanistisk konfirmasjon er Mahammad Rah særlig opptatt av kritisk tenkning, men han ser også sin minoritets- og flyktningebakgrunn som en ressurs i møte med hovedsakelig etnisk norske konfirmanter.

01 Tidligere i år mottok Mahammad Rah Frivillighetsprisen fra fylkeslaget i Akershus, for innsatsen som kursleder og styremedlem og som «en styret og andre frivillige i lokallaget kan stole på – han kjører og bringer, han stabler stoler og blomster på scener, han sprer informasjon om forbundet og har egne samtalegrupper for humanistiske kurdere. Han er en kjempeflott mann som på alle måter viser sitt livssyn i både tale, gjøre og skrift».

god person. Men jeg klarer aldri å finne gode nok argumenter til å motbevise hans eksistens heller.

01

Moral, juss og politikk i skjønn forening

Nåtidens moderne oppfatning av menneskerettigheter er basert på en radikal demokratisering av ideen om menneskeverdet.

Hva er menneskerettigheter?

Leder for Menneskerettighetsakademiet, **Lillian Hjorth**, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

Menneskerettighetenes historie handler om hvordan man prøver å forene moral, juss og politikk i et ideelt lovverk. Utfordringen er at alt synes å være i kontinuerlig forandring inkludert oppfatninger om moral og rettigheter. Ideen om at alle mennesker har visse fundamentale rettigheter, har lange historiske røtter. De som analyserer fortiden vil imidlertid se at «menneskerettighetene» i en gitt epoke – uansett hvor universelle de ble sagt å være – ikke omfattet alle. Allerede for 2300 år siden hevdet naturrettsfilosofene at det fantes moralske og juridiske normer som gjaldt alle for mennesker, uavhengig av tid og sted og lokale tradisjoner. Imidlertid var datidens samfunn basert på slaveri og milevis unna dagens rettighetstenkning. Heller ikke dokumentene som innledet menneskerettighetenes moderne epoke – nemlig den amerikanske uavhengighetserklæringen (1776) og den franske

F NTB-Scanpix

02

Allerede for 2300 år siden hevdet naturrettsfilosofene at det fantes moralske og juridiske normer som gjaldt alle for mennesker

erklæringen om menneskets og borgernes rettigheter (1789) – omfattet alle. Kvinnene, halvparten av befolkningen, var utelatt.

DEN AMERIKANSKE PROFESSOREN Jack Donnelly hevder at enhver liste av menneskerettigheter – og til og med ideen i seg selv – er historisk spesifikk. Menneskerettighetenes utvikling handler om en utvidelse av *hvilke* rettigheter som gjelder og *hvilke* grupper som ansees som verdige til å ha dem. Hans innfallsvinkel blir også et argument for rettighetenes universelle gyldighet i dag. Det er nemlig først i vår tid, hevder han, at ideen om *menneskeverdet* – menneskerettighetenes moralske fundament – kan sies å omfatte alle. Nåtidens moderne oppfatning av menneskerettigheter, er med andre ord basert på en radikal demokratisering av ideen om menneskeverdet.

Viktige faktorer som igangsatte de sosiale prosessene som skulle endre samfunnene i en mer egalitær retning, var fremveksten av de moderne byråkratiske statene og markedene, i tillegg

til vitenskap og rasjonalitet. Menneskerettighetene ble svar på de mange utfordringene som oppsto når de gamle samfunnssystemene falt sammen. Ettersom «moderniseringen» holdt frem, krevde stadig flere grupper sine rettigheter som vern mot nye trusler mot deres interesser og verdighet.

PROSESSENE SOM TRIGGET FREMVEKSTEN av menneskerettighetene begynte i Europa, men skulle etter hvert bre seg til

01 Kvinner oppnådde styrkede juridiske og økonomiske rettigheter i begynnelsen av den franske revolusjon, men etter kort tid ble rettighetene reversert. Halve befolkningen var ikke inkludert i revolusjonens slagord «likhet, frihet, brorskap».

02 Både de greske naturrettsfilosofene og de amerikanske grunnlovsfedrene løftet i prinsipet fram like rettigheter, men mente likevel at slaveri kunne være en naturlig ordning.

resten av verden. Det var ikke Europa som utviklet ideen om menneskerettighetene, sier Donnelly, men tvert imot menneskerettighetene som bidro til å utvikle Europa, slik de fortsetter å utvikle samfunn verden over den dag i dag.

Den amerikanske professoren viser til John Rawls idé om *overlappende konsensus* om dagens brede internasjonale støtte til menneskerettighetene. Poenget er at ulike ideologier, religioner og moralsystemer kan enes ►

01

- om rettighetene som et minste felles multiplum av en politisk struktur i et samfunn. Konsensusen er politisk mer enn moralsk eller religiøs. Den er imidlertid ikke bare politisk. I kjernen er menneskeverdet. Den praktiske konsekvensen er at statene må anerkjenne individer som likeverdige og gi dem samme rettigheter og beskyttelse.

FORDI MENNESKERETTIGHETENE IKKE har ett politisk eller religiøst fundament, får de mye større praktisk innflytelse enn én spesiell religion, filosofi eller moralsystem. Kristne, muslimer, buddhister, humanister, pragmatikere, liberale, konservative og mange andre, kan omfavne rettighetene ut fra sitt eget ståsted. Menneskerettighetene er imidlertid ikke kompatible med alle doktriner. Siden fundamentet er menneskeverdet og likeverdet, tales ikke totalitarisme og systemer som graderer mennesker. Det at konsensusen om rettighetene er mer politisk enn moralsk, mener Donnelly er en stor fordel. Det gjør det overkommelig å håndtere vanskelige spørsmål

om rettferdighet, uten å ta stilling til kompliserte – og ofte umulige – diskusjoner med utspring i ulike moralske ståsteder.

Hva legges så i begrepet menneskeverdet som gjør det så fundamentalt viktig for menneskerettighetene? Ulike svar finnes. Noen forklarer det ved at vi mennesker deler noen grunnleggende egenskaper: enten dette er den samme iboende verdi; at vi har autonomi og fornuft; eller at vi alle er skapt i Guds bilde, slik de kristne mener. Andre ser menneskeverdet som noe grunnleggende deklarasjons- og udefinert. Som et slags aksiom i systemet; et kjent og allment akseptert moralsk prinsipp, som godtas som en selvsynende sannhet som ikke kan bevises.

DONELLY SIER MENNESKERETTIGHETENE og menneskeverdet konstituerer hverandre gjensidig i dagens moderne verden. Når menneskerettslige krav utvikler den juridiske og politiske praksisen til å samsvare med kravene, utvikles også våre tankesett. Vår forståelse av menneskeverdet påvirkes av det inter-

01 Først i vår tid er vi kommet dit at ideen om menneskeverdet – menneskerettighetenes moralske fundament – kan sies å omfatte alle mennesker fra fødsel av, i prinsippet om enn ikke i praksis over alt.

nasjonale lovverket og statenes praktiske politikk. Menneskerettighetene er dermed på samme tid en moralsk visjon og et virkemiddel for å realisere virkelige liv.

Selv om det finnes ulike oppfatninger av menneskeverdets begrunnelse, synes ikke det å ha svekket dets innflytelse. Tvert imot virker det som om det aldri tidligere har vært større oppslutning fra verdens ledere og befolkning om menneskeverdet som menneskerettighetenes moralske fundament –

Kilde
Donnelly, Jack: *Universal human rights in theory and practice* – 3rd ed. New York: Cornell University Press (2013)

A photograph of a young girl with brown hair tied in a ponytail, wearing a yellow t-shirt and blue jeans, sleeping on a black plastic bag on a sidewalk. A pink and white striped blanket is partially visible behind her. The background is a light-colored wall.

*Du må ikke gå til ditt kjøpmannskap
og tenke på hvad der gir vinning og tap!
Du må ikke skyldes på aker og fe
og at du har mer enn nok med det!*

*Du må ikke sitte trygt i ditt hjem
og si: Det er sorgelig, stakkars dem!
Du må ikke tåle så inderlig vel
den urett som ikke rammer dig selv!
Jeg roper med siste pust av min stemme:
Du har ikke lov til å gå der og glemme!*

En syrisk flyktningjente har lagt seg ned på gata i den tyrkiske havnebyen Izmir i begynnelsen av august. Tusenvis av syrere har kommet til havnebyen i håp om å komme seg på en båt til Hellas, porten til EU og Europa. F NTB-Scanpix

Diktet «Du må ikke sove» av Arnulf Øverland (1936), ble gitt ut i diktsamlingen Den Røde Front i 1937 og er en advarsel mot fascismen.

En av humanismens forløpere var troende fransiskanermunk som argumenterte for å begrense kirkens verdslige makt og som skar den filosofiske begrepsverden inn til beinet.

FILOSOFEN MED BARBERKNIVEN

2

WILLIAM AV OCKHAM

[Født omkring 1288, døde i 1347]

Engelsk middelalderfilosof og munk som har gitt navn til det tankeøkonomiske begrepet «Ockhams barberkniv», kjent fra vitenskapelig og skeptisk tenkning.

Tidligere presentert:
Sokrates

10 sentrale tenkere for humanismen

Selv om sekulær humanisme er en ung «isme» historisk sett, har den en intellektuell arv som går helt tilbake til antikken. I denne artikkelserien presenterer filosof **MORTEN FASTVOLD** ti tenkere bak noen viktige ideer som humanismen har gjort til sine egne.

At humanismen har sine forløpere i antikken, er ingen kontroversiell påstand. Men i middelalderen, med alt dens formørkede, religiøse tåkefyrsteri, er det vel ikke noe å hente? Jo, faktisk. Etter år 1000, i den perioden vi kaller høymiddelalderen, begynte det å lysne. Det var da de første universiteter ble grunnlagt, og med dem fikk både naturfilosofien og logikken en ny blomstringstid.

Den mest kjente av høymiddelalderens skolastikere, som universitetenes intellektuelle elite ble kalt, er Thomas Aquinas. Midt på tolvhundretallet lagde han en mektig syntese av tradisjonell kristen teologi og Aristoteles' filosofi, som da var blitt gjenoppdaget i det vestlige Europa. Men om Aquinas med dette knesatte en revidert teologi som fortsatt er sentral i katolisismen, skulle andre skolasti-

kere tolke Aristoteles på et vis som pavekirken var mindre begeistret for.

SKOLASTIKKENS SORTESTE FÅR i så måte var William av Ockham (eller Occam). Han ble født i England rundt 1288 og døde i Bayern i 1347, kanskje som et offer for svartedauden, som brøt ut på den tiden. Om hans navn lyder kjent – og kanskje til og med kjært – for beste humanister, er det på grunn av uttrykket «Ockhams barberkniv», som i vitenskapskretser har en god klang.

Ockhams barberkniv er nemlig et tankeøkonomisk prinsipp som opphavsmannen selv brukte til å skjære bort alskens tåkefyrsteri, til fordel for en empirisk tilnærming til filosofiske spørsmål, løsrevet fra teologi. Ockham mente at Aristoteles' lære ga grunnlag for det. Dermed lanserte han det som i hans samtid ble kalt «den nye vei», som brøt med Aquinas' «gamle vei», der de rasjonelt spekulative sider hos Aristoteles ble vektlagt minst like mye som de empiriske.

AV DENNE GRUNN ER WILLIAM AV OCKHAM blant de tenkere som banet vei for humanismen, selv om han var fransiskanermunk og troende. Men han var en opposisjonelt troende, ved at han nektet å svare «riktig» på alle teologiske ➤

STUDENT-
RABAT

...han tok til orde for å begrense kirkenes verdslige makt

► spørsmål i den store, skriftlige eksamensbesvarelsen han avla ved universitetet i Oxford. Det førte til anklager om kjetteri, og til at han ble sendt til paven for å prøve sin sak for en teologisk kommisjon. Vel fremme hos paven – som da holdt til i den sørfranske byen Avignon – ble han satt i husarrest i det gedigne pavepalasset som var under oppføring. Der satt han i fire år og argumenterte for sine synspunkter, som han også fikk tid til å utvikle skriftlig.

OPPHOLDET FIKK EN BRÅ SLUTT da Ockham ble overbevist om at det var pave Johannes den tolvte, og ikke ham selv, som var kjetter. Samt at paven var ute etter å ta ham spesielt og fransiskanere generelt. Da rømte han fra Avignon og søkte politisk asyl hos keiser Ludvig av Bayern, som var motstander av paven og av franskekongen, som da var pavens allierte. «Forsvarer du meg med sverdet, forsvarer jeg deg med pennen,» sa Ockham til Ludvig. Det tilbudet takket keiseren klokkelig ja til. Dermed endte Ockham opp med å bedrive politisk filosofi, der han tok til orde for å begrense kir-

kens verdslige makt generelt og pavens personlige makt spesielt.

Høymiddelalderens skolastikere var

ikke bare tåkefyrster som på det mest spissfindige og ørkesløse vis diskuterte pavens skjegg opp og ned ad stolper, slik onde tunger i ettertid har villet ha det til. Om de var spissfindige, var det for å videreutviklet logikken som filosofisk disiplin, samt bruke den til å analysere filosofiske problemer. Karakteristisk nok mente Ockham at Aristoteles ble mistolket fordi logikkkunnskapene var for dårlige. Den forhåning som er blitt skolastikerne til del, skyldes langt på vei en anti-intellektualisme som ikke er noe å trakte etter – særlig ikke når Ockham så godt viste at skolastisk tåkefyrsteri best fordrives med nettopp skolastikk.

Det tankeøkonomiske prinsippet som i ettertid er blitt kalt Ockhams barberkniv, ble formulert allerede av Aristoteles, og så av Aquinas. Men det var Ockham som skulle bruke det for hva det var verdt. I korthet går prinsippet ut på at en forklaring ikke bør inneholde flere elementer enn nødvendig. Alt

1 Begrepsrealisme

I middelalderen kranget filosofene om allmennbegrepens natur og eksistensform: betegner ord som uttrykker allmennbegreper («hest», «kjærlighet», «menneske») noe selvstendig eksisterende eller bare felles egenskaper ved enkelttingene? Begrepsrealismen var den filosofiske posisjon som tilskrev begrepene en egen, selvstendig eksistens, analogt med de platonske ideer; de eksisterer forut og uavhengig av tingens eksistens i verden.

[Kilde: Store Norske Leksikon]

som kan utelates fra en forklaring, bør utelates, fordi ethvert element en forklaring rommer, er en mulig feilkilde som kan lede oss vekk fra sannheten i stedet for henimot sannheten.

DETTE ER VEL Å MERKE IKKE det samme som å overforenkle. En barberkniv er et presisjonsinstrument for å fjerne skjegg og annet rusk, og ikke for å skjære av seg haka. Betegnende nok ble barberkniven i middelalderen også brukt til å rispe vekk feil på pergament-arkene man da skrev på. Ockhams anliggende var å unngå *unødig kompliserte* forklaringer. Den enkleste forklaringen er den beste, *gitt at den har samme forklaringskraft* som en konkurrerende, men mer innfløkt forklaring.

Selv om Ockhams barberkniv mest forbindes med vitenskapsfilosofi, var det på semantikkens – altså språkvitenskapen – område han selv anvendte den. Det gjaldt særlig i drøftingen av et av skolastikkens store stridsspørsmål, som var om allmenne begreper har en egen, objektiv eksistens i en oversanselig idéverden, eller om de kun er ord – eller navn – vi mennesker har funnet opp. Aquinas og pavekirken hegnet om førstnevnte oppfatning,

som ble kalt **begrepsrealisme**¹ og som har røtter i platonismen. De holdt også Aristoteles for å være en begrepsrealist. Man skulle derfor være ganske uredd for å forfekte sistnevnte oppfatning, som ble kalt **nominalisme**², etter det latinske ordet for navn.

BEGREPSREALISMEN APPELLERER stadig til både lek og lærd. Er for eksempel rettferdighet en verdi eller idé som eksisterer objektivt sett, utenfor den menneskelige bevissthet, og uavhengig av hva de enkelte mennesker måtte kalle rettferdighet? Mange vil nok svare ja på det. Platon ville ha sagt at det bare er i kraft av den objektive ideen rettferdighet at vår sjel kan gripe hva rettferdighet er. Et annet eksempel kunne være begrepet «menneskeheten». Er dette en objektivt eksisterende idé, eller er det kun et navn vi har gitt summen av enkeltmennesker i nåtid, fortid og fremtid?

Nominalismen avviser eksistensen av en objektivt eksisterende idéverden, og sier at alt som eksisterer er enkelting i den empiriske verden – slik som de enkelte mennesker eller de enkelte hester eller stoler eller hva det måtte være. Allmennbegreper som «menneske» og «hest» og «stol» er

2 Nominalisme

Nominalistene, inkludert William av Ockham, mente at allmennbegrepene bare finnes i intellektet, det menneskelige eller guddommelige. Enkeltingene er konkrete og sansbare og eksisterer i virkeligheten, mens allmennbegrepene dannes i vår bevissthet på grunnlag av dem. De eksisterer ikke i forkant og uavhengig av tingenes eksistens i verden.

(Kilde: Store Norske Leksikon)

kun navn – en fellesbetegnelse – vi gir skapninger vi klassifiserer som **m e n n e s k e** eller hest, eller gjenstander vi kaller stoler. Disse navnene, eller allmennbegrepene, finnes kun i den menneskelige bevissthet, og ikke i noen oversanselig verden.

DEN FØRSTE SOM MÅLBAR nominalismen, var Abelard, som levde på ellevehundretallet og var den første av Frankrikes intellektuelle stjerner. Men det var etter Ockhams finsliping at nominalismen fremsto som et reelt alternativ til begrepsrealismen. Ut fra det tankeøkonomiske prinsipp er postuleringen av allmennbegrepet «menneske» eller «hest» eller «stol» som en egen, objektivt eksisterende idé å innføre et overflødig element som bringer oss vekk fra, og ikke nærmere, sannheten.

Det samme gjelder for alskens handlinger. Vi trenger for eksempel ikke å forutsette noen egen, objektiv løpingens idé for å forstå hva det vil si å løpe. Ord som *løpe* og *gå* er kun forståe-

Men det var etter Ockhams finsliping at nominalismen fremsto som et reelt alternativ til begrepsrealismen

lige som handlinger, og ikke som selvstendige «ting» i form av objektivt eksisterende ideer. Det samme gjelder for relasjoner av ulike slag. Vi må ikke forutsette

noen objektiv farskapets idé for å forstå hva det vil si å være far til noen. Det holder å definere farskap som en bestemt relasjon mellom to eller flere mennesker. Dette gjelder også for ord som betegner fysiske relasjoner, som *kort*, *lang*, *foran* og *bak*. Å snakke om «korthet», «langhet», «foranhet» og «bakhet» som egne ideer er ikke bare overflødig, men også feilaktig, og skaper bare ekstra krøll i stedet for klarhet.

PÅ DENNE LOGISKE OG SEMANTISKE måten skjærer Ockham bort alt som smaker av platonsk idéverden. Han omformulerer utsagn på et vis som demonstrerer at begreper som «korthet» og «langhet» og tilsvarende kan sløyfes uten at meningsinnholdet forringes. Slik frigjør han også den naturfilosofiske diskurs fra teologiske begreper der disse ikke trengs. For Ock- ➤

Etikkseminar 2015: Lykke og humanisme

På høstens etikkseminar ønsker vi å se nærmere på:

Om vi blir bedre mennesker av å være lykkelige? Om lykkelige mennesker handler mer etisk? Hvordan vår forbrukerkultur påvirker vår lykke? Om frihet er et ubegrenset gode, eller går vi i frihetsfella ved å ha for mange valgmuligheter?

Innledere:

Jan Ole Hesselberg, psykolog og formidler, fra NRK-serien Folkeopplysningen
Kaja Melsom, filosof i Human-Etisk Forbund, og debattant i Verdibørsen på P2
Arild Hermstad, daglig leder i FIVH (Framtiden i vår hender)

Arrangør: Akershus, Oslo og Østfold fylkeslag/**Påmelding: oslo@human.no, akershus@human.no eller telefon 23 15 60 60**

Regionalt etikkseminar: Ekstremismens mekanismer

Ekstremismen kommer stadig nærmere vår egen hverdag.
Hundrevis av unge nordmenn drar ut i verden for å krige. Av hellig overbevisning?
Av mangel på tilhørighet? Av helt andre grunner?
Og hvordan møte disse kreftene på lokalt plan?

Utvalgte innledere fra ulike fagfelt, samt folk som selv har vært radikalisert,
- se vedlagte plakat.

Tid og sted: Straand Hotell Vrådal, 23.-25. oktober 2015
Påmelding via **human.no/vestfold** innen 15. september

Bok

Oda Rygh
Når livet er kjipt.
 En håndbok for
 unge folk
 (Humanist
 forlag 2015)

Når livskrisen er ute, bør A4-kompetansen være inne, mener selvhjelpsbok-forfatter og debutant Oda Rygh. Hun håper dette ikke gir henne et tante Sofie-stempel.

OVERLEVELSESGUIDE TIL LIVSKRISEN

T Aslaug Olette Klausen F Arnfinn Pettersen

En livskrise kan ramme alle, når som helst og hvor som helst i livet. Man kommer heller ikke utenom at en eller annen gang vil krisen komme; i form av et samlivsbrudd, en sykdom, et endret studieløp, arbeidsledighet, en forelder som faller fra eller bare det at summen av interessante hendelser blir for mange. Hva gjør du da?

BOKDEBUTANT ODA RYGH (29) gir i *Når livet er kjipt* forebyggende råd til unge som ennå har sin første krise til gode.

– Jeg vil gi en grunnleggende guide til det forfatterkollega Kristine Tofte kaller A4-kompetanse. Det vil si evnen til å opprettholde et normalt liv, når man har lyst på det. Det handler ikke om å være A4 hele tiden, men å kunne det når man trenger det, sier hun.

Målgruppen for boken er primært lesende unge i alderen 15 – 25. Den er knappe 150 sider og illustrert med tegninger signert Tegnehanne, kjent fra blant annet Aftenposten. Teksten tar utgangspunkt i henne

selv, før to fiktive karakterer følges gjennom hva hun kaller alle tenkelige kriser fra depresjon, sosial vegring, skolefravall, sykdom i familien, alkoholmisbruk og pengetrøbbel til eksempler på veien ut av uføret igjen.

– *Du åpner boken med å fortelle om egne erfaringer. Var det vanskelig?*

– Egentlig ikke. Det vanskelige var å finne balansen mellom å være selvutleverende og det å gi en god bakgrunn som er knyttet til boken. Altså forklare hvorfor dette er viktig å fortelle, uten å skrive min tragiske livshistorie. For den er jo ikke tragisk, den er helt vanlig. Men årsaken til at jeg kan skrive om dette temaet på en naturlig måte er mine opplevelser.

– Det betyr ikke at jeg finner på ting fordi det funket for meg. Det betyr at jeg kan sette meg inn i hvordan det føles, og ikke bare i teorien. Jeg har snakket med fagfolk, slik at dette skal være en selvhjelpsbok det er trygt å gi til folk. Erfaringene er viktige å ha med fordi det gir eksemplene troverdighet.

RYGHS VANLIGE HISTORIE er fortellingen om ei jente som gjør det godt på skolen og som etter hvert studerer på prestisjeuniversitet

«I motsetning til veldig mange andre selvhjelpsbøker har jeg ingen magisk formel.»

i Edinburgh. Underveis i studietiden fører hun et såkalt utagerende liv med påfølgende dyp depresjon. Da masteroppgaven i sosialpolitikk er levert med knapp margin, hus kjøpt og jobb søkt, drar hun tilbake på enveisbillett til mor i Norge. Det blir legebesøk, der beskjeden hjemmefra er at noe er galt. Rygh får diagnosen Bipolar 2. Til alt hell bor hun da på Modum, og veien er kort til behandling på Modum Bad.

– Det er selvsagt også en slags bok av typen «lær av meg før du gjør feilene selv». Jeg har dummet meg ut med å snu døgnet, drikke for mye, droppet forelesninger og andre ting jeg ikke skulle gjort. Det gikk bra. Men det var en del ting jeg skulle ønske at noen hadde fortalt meg om i forveien. Det verste var at jeg ikke forsto jeg var syk.

Jeg kjente ikke igjen symptomene på depresjon. Samtidig hadde jeg veldig flaks med at mamma bodde i Modum. Det å komme inn på behandling der er som å vinne jackpot i Lotto.

I DAG HAR HUN ET VESENTLIG mindre spennende liv enn under studiene. Sex, drugs og rock n'roll er erstattet med lite øl, Netflix og tidlig til sengs. Men hun er også frisk, har stabile rammer

01 – Det handler ikke om å bli perfekt. Det handler om å unngå de største nedturene, understreker Oda Rygh, som gir ut en håndbok for hvordan takle livets mindre solfylte dager.

sammen med ektemannen, som hun omtaler som sin muse, og fast jobb som moderator i Dagbladet. På telefonen ligger budsjettet sirlig lagt inn i app, synkronisert med mannen. Penger er kanskje også bokens mest brukte ord.

– Det er helt forferdelig å si, men penger er faktisk veldig viktig. Regnskapet er en slags oversikt over hva du har gjort med livet ditt. Budsjettet er planen over hva du skal gjøre. Det er ►

– Jeg ble overrasket da jeg oppdaget hvor viktig han har vært. Det var som å komme over et stykke uoppdaget norgeshistorie, forteller forfatter Anne Ellingsen.

Hun har skrevet biografien om en av Norges

Bak Nansenhjelp stod ikke Fridtjof Nansen, men Odd. En ny bok presenterer den engasjerte humanisten som ruvet i sin samtid, men som nå er nærmest helt glemt.

T Even Gran

mest kjente menn i tiårene rundt andre verdenskrig. Odd Nansen (1901-1973) var hovedpersonen bak Nansenhjelp, som hjalp

01 Odd Nansen var en vel så stor humanist som sin far, men er glemt av ettertiden.

jødiske flyktninger før og under krigen. Under okkupasjonen ble han tatt til fange og sendt til Grini, og deretter Sachsenhausen. Etter frigjøringen engasjerte han seg for gjenoppbyggingen av Tyskland og drev humanitært arbeid i Europa. Alt dette arbeidet gjorde ham svært kjent i Norge, og han var en berømt i Tyskland. Han var nærmest en institusjon i seg selv, sier Anne Ellingsen. Ja, og så var han sønn av sin langt mer kjente far, Fridtjof Nansen.

– I likhet med sin far, hadde også Odd Nansen et humanistisk livssyn. Men jeg kjenner ikke til om han hadde noe med opprettelsen av Human-Etisk Forbund i 1956 å gjøre, sier Anne Ellingsen.

➤ innimellom veldig fælt å se på regnskapet sitt. Når du vet du har økonomiske vansker, når du vet du skylder penger, og du vet du har brukt for mye penger forrige måned: Ingenting er verre enn å åpne nettbanken da.

– Er dette noe du mener det ikke snakkes høyt nok om?

– Ja, noe av dette snakkes det ikke om. Det å si at penger er viktig er ganske materialistisk. Men veldig mange livskriser har et økonomisk element.

– Et av hovedpoengene i boken er at hvis noe skjer, sørg for at alt det andre ikke skjer. Sørg for at skilsmissen ikke blir et pengeproblem. Sørg for at det at du er trist og lei deg ikke fører til et alkoholproblem som fører til et pengeproblem. Det blir så mye lenger å gå hvis man har mistet jobben, fått gjeld og i tillegg ha mistet dama enn hvis man har mistet jobben og hatt det kjipt, men holdt seg økonomisk flytende frem til ny jobb igjen.

DET HUN ØNSKER MED BOKEN er å altså gi råd slik at det kan bli lettere å hente seg inn igjen når krisen en gang går over. For i de fleste tilfeller vil krisen være

forbigående. Da gjelder det ifølge Oda å opprettholde en slags normalitet i en situasjon utenom det vanlige.

– Privatøkonomi ligger mitt hjerte nærmest. Det handler om kontroll over midlene. Under et visst nivå hjelper det selvsagt ikke, men ellers er det nødvendig. Jeg får ikke til alt hele tiden. Jeg burde trent mer og drukket mindre. Målet er heller ikke å bli som meg. Poenget er å være bevisst og se når noe skeier for langt ut.

– Det handler ikke om å bli perfekt. Det handler om å unngå de største nedturene. De som gjør det for vanskelig å komme seg opp igjen. Jeg er ganske åpenbart ikke helsearbeider, så det jeg sier er: får du problemer, kontakt fastlegen, helsesøster, NAV-kontoret eller noen andre som kan hjelpe. Gjør ditt for å opprettholde livet så normalt som mulig når krisen kommer.

DETTE BETYR IKKE at hun mener noen skal eller må leve A4-livet på heltid. Hun understreker det flere ganger. Det hun mener er at det kan være ganske greit å ha evnen til å leve et litt kjedeligere liv når det er nødvendig. For en

kortere eller lengre periode, så lenge selve krisen varer.

– *Det går bra med både deg og dine karakterer. Blant annet på grunn av et nettverk rundt som ser konsekvensene av krisen. Er det suksesshistorien du forteller?*

– Jeg har et kapittel som heter «Slik hjelper du». Det viktigste er dessverre å ha et nettverk. Nettverk er førstelinjetjenesten. Veldig mye er avhengig av at noen ser og sier ifra at du har det vanskelig. Alt blir lettere med flere mennesker. Men jeg ville med vilje ikke skrive at det er viktig med familie, fordi man velger ikke sine foreldre, og jeg ville ikke såre noen, sier hun.

– I motsetning til veldig mange andre selvhjelpsbøker har jeg ingen magisk formel. Det holder ikke bare å tenke positivt, og så vil alt gå bra. Det nytter ikke når du har kemneren på døra. Innimellom har jeg vært redd for at jeg er for mye tante Sofie: «Spis grønnsakene dine, betal regningene, legg deg tidlig.» Men det er jo ikke det jeg sier selv om det høres sånn ut. Det handler om at i blant må man tenke realistisk.

DEN GLEMTE HUMANISTEN NANSEN

DET ER FØRST OG FREMST gjennom Nansenhjelp, som det formelle navnet lyder, at Odd Nansen har skrevet sitt navn inn i norgeshistorien. Nansenhjelp videreførte nasjonalikonet og fredsprisvinneren Fridtjof Nansens arbeid for flyktninger. Odd Nansen dannet Nansenhjelp i 1937, sju år etter farens død, etter at Odd Nansen og medhjelpere hadde vært i Tyskland og landene rundt for å undersøke om de grusomme historiene de hørte om jødeforfølgelser kunne være sanne.

– Det de så med egne øyne, og historiene de hørte fra dem som hadde flyktet, var verre enn de hadde kunnet forestille seg. Odd Nansen dro hjem og begynte å arbeide for at Norge skulle ta imot jøder og andre som var forfulgt av nazistene. Han jobbet med mange

lands ambassader for å få dem til å utstede reisedokumenter. Men det var veldig vanskelig. Norske myndigheter var svært restriktive og motarbeidet til dels Nansens arbeid med å få jødene i sikkerhet, til Nansens store fortvilelse. Men Nansenhjelp greide likevel å hjelpe mange. Leo Eitinger og Berthold Grünfeld er eksempler på to kjente norske jøder som kom til Norge rett før krigen takket være disse frivillige ildsjelene, forteller hun. Da Nansen skrev sine memoarer rett før han døde, tidlig på 70-tallet, var norske myndigheters svik mot flyktningene rett før andre verdenskrig et viktig tema.

– Nansen var en stridbar mann. Han var en stor humanist og reagerte instinktivt mot urett, bedrag og undertrykkelse. Han tok ikke fem øre for å si hva han mente om de som

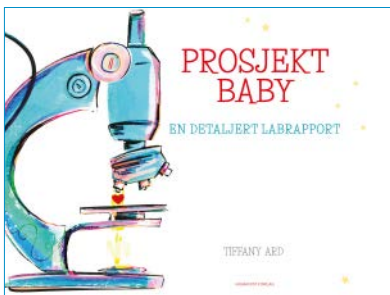
sviktet idealene han satte så høyt, og brydde seg ikke om hvilke reaksjoner som kunne komme. Han var ingen diplomat, sier hun.

Les en lengre utgave av dette bokintervjuet på Fritanke.no (9904)

ODD NANSEN. ARVTAGEREN

Anne Ellingsen

Historie & Kultur (2015)

Babybok for vitenskapsnerder

I august kom Humanist forlag med antologien *Barnefri* [Les sak på Fritanke.no (9898)] og nå i september kommer boka *Prosjekt baby*. Sistnevnte bok handler ikke om prøverørsbefruktning eller hvordan bli gravid, men er noe så fascinerende som en babybok – du vet de der stolte foreldre fyller inn informasjon om fødsel, vekt, første tenner, første skritt, foreldre og forfedre etc – holdt i et vitenskapelig [og humoristisk] språk:

«Denne case-studien inneholder noter, observasjoner, utviklingsmessige

milepæler og andre detaljer registrert av omsorgspersonen(e) i løpet barnets første tid på jorden. Statistisk og ekstern validitet er begrenset på grunn av mulig partiskhet og begrenset utvalgsstørrelse, men sluttrapporten vil likevel være interessant fordi den viser i hvilken grad forskningsobjektet er blitt elsket fra første øyeblikk.

Dessuten inneholder den også noen sinns-sykt søte babybilder.»

– Prosjekt baby er babyboken for folk som ikke nødvendigvis synes det er så stas å dele verden inn i rosa og blått. Denne er en bok om barnet, og jeg synes det er befriende å slippe nettopp denne kjønnsdelingen som er overalt, forteller forlagsjef Bente Pihlstrøm i Humanist forlag.

Forlaget falt for dette opprinnelig amerikanske bokprosjektet både av denne grunn og av bokas vitenskapelige sjargong.

– Som prosjektets amerikanske navn, Nerdibaby Project, antyder, er denne varianten ganske nerdete og tar utgangspunkt i det ultimate prosjektet for mange av oss – det å få barn. Boka er veldig søt og babyfokusert,

den lar oss dele høydepunktene slik som andre slike bøker, men er fritt for prinser og prinsesser og i stedet har den sitater av kjente vitenskapsmenn og -kvinner og er utformet som en slags lab-rapport.

Pihlstrøm ser ikke bort fra at det kommer flere vitenskapelige barne- og foreldrerettede prosjekt fra forlaget om dette går bra og gode ideer legges på bordet.

Og mens hun tror mange nybakte foreldre kan trenge å lese *Evig barnefri* for å forstå at andre har valgt annerledes, er hun sikker på at det blant de lykkelige barnefrie finnes mange tanter og onkler som vil synes denne babyboka er en strålende gave. Win-win, altså.

PROSJEKT BABY. EN DETALJERT LABRAPPORT

Tiffany Ard

Humanist forlag

Etikken og synet på hva som er greit og ikke greit forandrer seg – men kan vi være sikre på at det er til det bedre?

MORALSK FRAMSKRITT?

T Norunn Kosberg, filosof og forfatter
F NTB-Scanpix

En kollegagjeng diskuterer høylytt på en flyplass. De snakker om den gangen, for omkring 25 år siden, da det var lov til å røyke på fly. En mann i femtiårene forteller at den bakerste halvdel av flyet var satt av for røykere, og røykere som ikke hadde fått plass der stilte seg i midtgangen for å røyke. Hans kvinnelige kolleger rister på hodet i forferdelse og ler over hvor utrolig at dette en gang var tillatt! At det går an!

Det er mange skikker, normer og holdninger fra nær og fjern fortid som vi i dag tar skarp avstand fra. Folkeopinionen endrer seg, vi ser det blant annet i holdningene overfor homofile og det å få barn utenfor ekteskap. Og som vi kan lese annet sted i Fri tanke går andelen som synes det er i orden å benytte svart arbeidskraft og lure forsikringssselskapet ned, samtidig er det

flere som synes det er greit å røyke hasj og snike på trikken. At holdningene endrer seg blir dokumentert av jevnlig meningsmålinger, men om det er til det bedre er ikke like klart. For hva mener vi med moralske fremskritt og hvordan kan vi måle dette? At vi er flinkere til å følge lover og regler, at vi handler med medfølelse i forhold til andre, at vi er mindre egoistiske og tar mer hensyn til andre? Betyr mindre mobbing at verden går fremover moralsk sett?

EN SOM MENER AT VERDEN går framover er Steven Pinker: Med over tusen sider med grafer og statistikker viser evolu-

01 En ebolapatient får hjelp av personell fra Leger uten grenser i Sierra Leone. En norskutviklet ebolavaksine ser nå ut til å gi beskyttelse mot ebolaviruset. Er økt bekjempelse av sykdommen uttrykk for respekt for menneskeverdet og moralsk progresjon? ➤

sjonspyskologen i boka *The Better Angels of Our Nature* (2011) at voldsbruken i verden har gått ned. Barbariske skikker som menneskeofringer og henrettelser ved tortur er det så godt som slutt på, og risikoen for å lide en voldelig død har aldri vært mindre.

Men er det så opplagt at det er bedre med fengsel enn tortur som straff? Hvordan kan man egentlig si at noe er bedre enn noe annet? Ifølge relativismen skal vi avholde oss fra å felle moralsk dommer over andre, noe som kanskje kan virke som en god tanke. I realiteten er relativisme på det moralske området svært problematisk. Det innebærer i ytterste konsekvens at vi ikke kan fordømme andres handlinger, selv ikke det vi oppfatter som ekstremt ondskapsfulle handlinger, som utryddelsen av millioner mennesker utført av nazi-regimet eller Behring Breiviks massedrap på 77 personer.

Humanismen er ikke en relativistisk posisjon. For human-etikere er respekt for menneskeverdet nærmest et moralsk aksiom. Et aksiom er en selvsynende sann eller allmenn akseptert sannhet – et utgangspunkt som man bygger andre sannheter på, men som man ikke nødvendigvis har vitenskapelig bevis for. Også i FNs menneskerettighetserklæring etableres menneskeverdet som en sannhet, eller et aksiom. I første artikkel slås det fast at alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter og at de er utstyrt med fornuft og samvittighet. Utgangspunktet for menneskerettighetene, menneskers verdighet, er både blitt hevdet å være selvsynende sant og i stor grad allment akseptert. Ved å erklære at grunnlaget rettighetene er bygd på er selvsynende forsøker man å legitimere at rettighetene er sanne.

For human-etikere er respekt for menneskeverdet nærmest et moralsk aksiom

Å FINNE ET UTGANGSPUNKT eller en målestokk for hva som er bedre og mer moralsk enn noe annet er ikke lett, men har vi respekt for menneskeverdet som et utgangspunkt, kan vi utlede mye ut av det; blant annet at vi må forbedre forholdene og rettighetene for kvinner, barn, arbeidere og homofile.

Dersom menneskeverdet blir mer respektert enn før kan vi kanskje snakke om moralsk progresjon. Men er samfunnet blitt bedre eller dårligere til å ivareta menneskeverd? Mye tyder på at forholdene har bedret seg. FNs tusenårsmål er en suksess, og nå har FN med støtte fra alle medlemsland vedtatt nye bærekraftsmål, som er enda mer ambisiøse, som å utrydde sult og ekstrem fattigdom, oppnå likestilling og styrke rettighetene til jenter og kvinner innen 2030.

VERDEN BLIR ALTSÅ TILSYNELATENDE BEDRE og bedre, men betyr det at vi mennesker er blitt mer moralske? Ja, det kan bety at sirkelen for hvem vi bryr oss om er blitt utvidet, mener flere moralfilosofer. Det synes som vi fra naturens side er tilbøyelige til å favorisere «våre egne» fordi vi er evolvert for liv i mindre jeger- og samlersamfunn, ifølge evolusjonspyskologien. Flere moralfilosofer har argumentert for at vi må motarbeide våre iboende tendenser.

Fra å kjempe for at individet, familien og gruppen skal overleve, må vi utvikle oss slik at vår moralske sirkel – hvem vi bryr oss om og påtar oss ansvar for å hjelpe – ekspanderer.

Dette har allerede skjedd, ifølge den amerikanske vitenskapsjournalisten og forfatteren Robert Wright. Han er enig med Pinker i at vi kan snakke om moralsk progresjon. Hva mener han med det? Wright snakker om en moralsk sannhet. Det er innsikten om at alle mennesker har verdi og bør være gjenstand for respekt, uavhengig av rase, kjønn, og at alle mennesker har iboende rettigheter. Det er å ha innlevelse og evnen til å sette seg i andres situasjon. Han har sett på evolusjonen av disse universelle verdiene og er optimist: Han mener vi er på god vei til å nå målet om respekt for menneskeverdet. Vår moralske sirkel ekspanderes, og dette er presserende nødvendig, mener Wright. For å unngå katastrofale konsekvenser må den moralske sirkelen utvides til å gjelde hele planeten. Dette er universell innsikt – og altså en moralsk sannhet, mener Wright.

Etikken forandrer seg nesten uten at vi merker det. Det som var greit for noen år siden, er ikke lenger moralsk akseptabelt. I dag rister vi på hodet over at det før var vanlig å utsette flypassasjerer for tobakksrøyk. Hva er det vi gjør i dag som framtidens mennesker hoderystende vil ta avstand fra?

Lesetips

Steven Pinker: *The Better Angels of Our Nature: A History of Violence and Humanity* (2011)
Robert Wright: *The Evolution of God* (2009)
Peter Singer: *Den utvidede sirkelen* (1981)

Landskonferansen 2015

Humanisme. Fortid, nåtid og framtid

Velkommen til årets landskonferanse som finner sted på Quality Hotel på Gardermoen helgen 17.-18.oktober. Landskonferansen er åpen for alle medlemmer.

Vi legger opp til en konferanse hvor vi kan drøfte og utdype livssynet med utgangspunkt både i humanismens røtter og i dagens ideologiske tendenser. Vi ønsker også å drøfte og avdekke områder innen humanismen som vi i liten grad har utforsket.

Program: Innføring i livssynets historie. Diskusjon rundt sentrale problemstillinger for humanister i dag, som ytringsfrihet, religionskritikk og miljøvern. Avslutningsvis fordypning i arbeidet med å revidere Norsk Humanistmanifest 2006, som skal kunne ut i et nytt, nordisk manifest i forbundets jubileumsår 2016.

Nærmere program og oversikt over foredragsholdere annonseres på human.no.

Målgruppe: Medlemmer som vil gå livssynet nærmere etter i "sømmene".

Dette er et medlemstilbud og Human-Etisk Forbund dekker opphold og reise på billigste måte, samt innkvartering i enkeltrom.

Mer informasjon og påmelding innen 14.september på human.no

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ

OG FØLG OSS PÅ

Jeg ønsker å bestille stk *Evig barnefri* á kr 299,- (224 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Når livet er kjøpt* á kr 299,- (224 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Presten og ateisten* á kr 349,- (262 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Evolusjon* á kr 399,- (299 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Prosjekt menneskebaby* á kr 199,- (149 for HEF-medlemmer)

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

E-POST:

UNDERSKRIFT:

☐ Ja takk, jeg vil ha nyhetsbrev fra Humanist forlag

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERES AV
POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

Human-Etisk Forbund

HOVEDKONTOR

Brugata 19,
Postboks 9076
Grønland
0133 Oslo

Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:
www.human.no

Se også: facebook.no/
humanetiskforbund

FYLKESKONTORER

Østfold

Tlf 69 31 71 65
ostfold@human.no

Rogaland

Tlf 51 90 64 50
rogaland@human.no

Akershus

Tlf 23 15 60 80
akershus@human.no

Hordaland

Tlf 55 21 41 90
hordaland@human.no

Oslo

Tlf 23 15 60 60
oslo@human.no

Sogn og Fjordane

Tlf 57 67 53 90
sognogfjordane@human.no

Hedmark

Tlf 62 53 05 22
hedmark@human.no

Møre og Romsdal

Tlf 71 21 56 05
moreogromsdal@human.no

Oppland

Tlf 61 17 67 10
oppland@human.no

Sør-Trøndelag

Tlf 73 80 64 80
sor-trondelag@human.no

Buskerud

Tlf 32 89 36 70
buskerud@human.no

Nord-Trøndelag

Tlf 33 31 32 05
vestfold@human.no

Tlf 486 06 228
nord-trondelag@human.no

Telemark

Tlf 35 53 13 38
telemark@human.no

Nordland

Tlf 75 52 97 00
nordland@human.no

Aust-Agder

Tlf 37 02 41 00
aust-agder@human.no

Troms

Tlf 77 65 81 98
troms@human.no

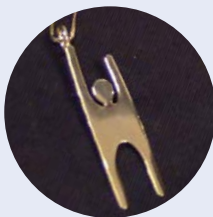
Vest-Agder

Tlf 957 59 541
vest-agder@human.no

Finnmark

Tlf 950 76 923
finnmark@human.no

For kontortider og annet, se human.no.

Ta en titt på nyhetene i nettbutikken!

Vi får stadig inn nye produkter. Nytt i sommer er Fair Trade t-skjorte og nett med stilig trykk, i tillegg har vi fylt opp lageret med smykker og nåler i gull og sølv.

Skal du gifte deg, eller arrangere navnefest? Vi kan tilby invitasjonskort til både vigsel og navnefest. Kortene er designet spesielt for Human-Etisk Forbund av Kjersti Venstad.

Nettbutikken fører de gamle bestselgerne, men vi har også nye produkter – som de stilige skinnskoene fra «Atheist Shoes» i Berlin.

Sjekk ut på nettbutikk.human.no

Den 17. august 2015 hadde Human-Etisk Forbund 84 020 medlemmer.

Har du tenkt på navnefest?

Humanistisk navnefest er en høytidelig feiring av at barnet er født og har fått navn. Det er en glad og vakker seremoni, på et ikke-religiøst og humanistisk grunnlag.

I tillegg til en tale inneholder den kulturinnslag som musikk, sang og diktlesing. Under seremonien får barnet overrakt en navnetavle.

Humanistisk navnefest er et tilbud som er åpent for alle, og det er lokallagene til Human-Etisk Forbund som står for gjennomføringen.

Les mer på human.no/navnefest

Humanist på nett

Det frittstående tidsskriftet Humanist, som gis ut av Human-Etisk Forbund, har nå gitt ut sitt siste nummer på papir og blir heretter heldigitalt.

Humanist skal også på nett være et sted for aktuelle livs-synsdebatter og spennende bakgrunnsstoff du ikke får andre steder.

Nettsiden er under utvikling, men allerede nå kan mange artikler leses på **humanist.no**.

Barn under 15 år?

Vi kan få offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år, men du må selv registrere barna dine hos oss. Hvis du vil at den offentlige støtten skal gå til oss, send oss skjemaet du finner på **www.human.no/barn** eller kontakt oss på **medlem@human.no** eller 23 15 60 10.

Du kan også sende SMS til 2377: **HEF BARN** + barnets navn og fødselsnummer

Har vi riktige opplysninger om deg?

Over 5000 medlemmer bruker vår **Min side**. Registrer deg du også!

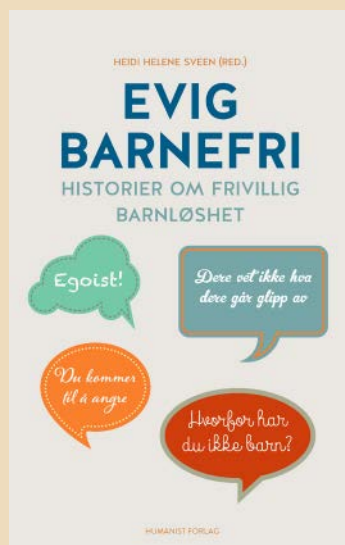
På Min side kan du se hvilke opplysninger Human-Etisk Forbund har registrert på deg, og du kan også endre eller rette opp opplysningene.

For å registrere deg på **minside.human.no** trenger du medlemsnummeret ditt. Det finner du ved siden av adressen på baksiden av dette magasinet. Du lager selv brukernavn og passord ved første gangs pålogging.

Kjenner du noen som ønsker å bli medlem? La dem sende SMS til 2377: **HEF medlem** og navn og fødselsdato. Da tar vi kontakt og tilbyr medlemskap.

IFI HUMANIST FORLAG

HEIDI HELENE SVEEN (RED.):

Evig barnefri. Historier om frivillig barnløshet
 Hva feiler det folk som sier nei til selve meningen med livet? Barnefrihet vekker oppsikt. I denne boka, redigert av Heidi Helene Sveen, skriver tretten mennesker om hvorfor de har valgt et liv uten barn. Historiene deres demonstrerer at årsakene til frivillig barnløshet er langt mer komplekse enn mange tror, og at barnefrihet ikke står i veien for å leve komplette liv.

Kr 299 (Kr 224 for HEF-medlemmer)

ODA RYGH:

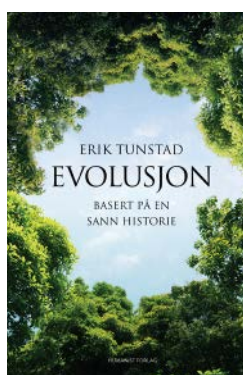
Når livet er kjipt. En håndbok for unge folk

Livet er fullt av oppturer og nedture. Det er helt vanlig at livet føles kjipt iblant. Men noen av nedturene er større enn andre. *Når livet er kjipt* er en praktisk håndbok til ungdom og unge voksne som trenger tips til hvordan man holder hverdagen i gang. Boka dekker temaer som energi- og tidsbruk, økonomi og rus.

Kr 299 (Kr 224 for HEF-medlemmer) **UTGIS 16. SEPTEMBER**

DIDRIK SØDERLIND OG STIAN KILDE AAREBROT:
Presten og ateisten
Kr 349
 (Kr 262 for HEF-medlemmer)

ERIK TUNSTAD:
Evolusjon
Kr 399
 (Kr 299 for HEF-medlemmer)

TIFFANY ARD:
Prosjekt menneskebaby. En detaljert labrapport
Kr 199
 (Kr 149 for HEF-medlemmer)
UTGIS MEDIO SEPTEMBER